

АПАТҚА ҰШЫРАҒАН
АРЫС ҚАЙТА
ҚАЛПЫНА КЕЛУДЕ

4-бет

Абзал ҚҰСПАН:
ӘБІШЕВТІ
ҚАМАУДА ҰСТАУҒА
ЕШҚАНДАЙ ЗАҢДЫҚ
НЕГІЗ ЖОҚ

6-бет

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК:
КРИЗИС
ОТВЕТСТВЕННОСТИ
И УТРАЧЕННЫЕ
ИЛЛЮЗИИ

12-бет

ҚАЗАҚ ҮНІ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№28 (846), 15 шілде, 2019

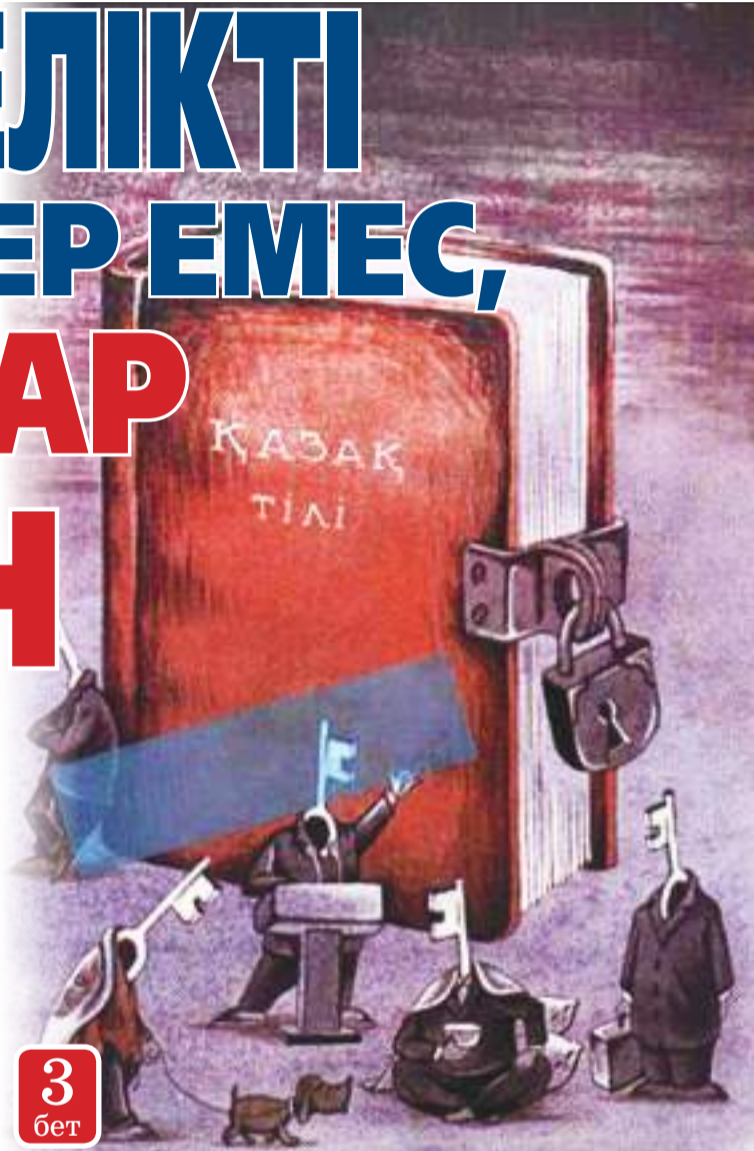
ТІЛГЕ ТӨРЕЛІКТІ МИНИСТРЛЕР ЕМЕС, МАМАНДАР АЙТСЫН

Сәбит ДОСАНОВ:

ЕЛ БАҚЫТТЫ
БОЛМАЙ,
ЕР БАҚЫТТЫ
БОЛМАЙДЫ...

8-9
бет

Ұлты – неміс, жаны – қазақ, көрнекті жазушы, шебер аудармашы Герольд Бельгер көзінің тірісінде «Өмірінің 43 жылын қазақтардың арасында, қазақ тіліне құлағымның құрышын қандырумен келген екем. Менің ұғым-түйсігімде қазақ тілі құдды қазақтың осынау кеңпейіл, мейірбан дархан даласы сияқты ғажайып ұшан-теңіз бай, шешен де көркем тіл. Тек сол оралымды бай тілді «қиыннан қиыстырар ел данасы» керек. Өз басым осылай түсінемін» – деген екен. Қазақ, орыс, неміс тілдерін еркін меңгерген Герағаның қазақ тілі туралы бұл пікірі көп нәрсені аңғартады. Өлерінің алдында өзін мұсылмандар зиратына жерлеуді аманат етіп кеткен Гераға өмір бойы қазақ тілінің құдіретіне бас иіп, оның көркемдігі мен шешендігіне таңғалып, тамсанумен өткен қаламгер. Қазақ тілінің байлығы соншалық, кейбір сөздердің елуден астам баламасы барлығын, мұндай құбылыс әлемдегі ешбір тілде жоқтығын да айтып кеткен Бельгер болатын. Міне, ұлтыңды, өзіңнің ана тіліңді, қазақ тілін қадірлеудің озық үлгісі!

3
бет

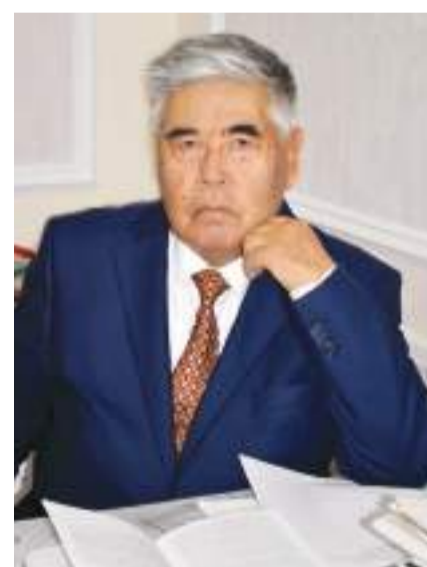
ҮЙҚАМАҚҚА ШЫҒАРУДАН ҚОРҚАТЫНДАЙ ӘБІШЕВ ТЕРРОРИСТ ПЕ?

ТЕРГЕУ ОРЫНДАРЫНЫҢ КӨЗДЕГЕНІ ИСЛАМ ӘБІШЕВТІҢ
АУЫР ДЕНСАУЛЫҒЫН СЫНАУ АРҚЫЛЫ ОНЫ СЫНДЫРУ МА,
ӘЛДЕ МҮЛДЕ ТЫНДЫРУ МА?!

6
бет

ЖЕНЩИНА И ВЕРБЛЮДЫ: СЕНСАЦИОННОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ ИЗ МОНГОЛИИ В АНГЛИЮ

Молодая храбрая монгольская путешественница Байгалмаа Байкал Норжмаа (Baigalmaa Baikal Norjmaa) на бактрийских (двугорбых) верблюдах совершает сенсационное 3-летнее путешествие, в ходе которого посетит 14 стран Азии и Европы.

БЕГІМ ДЕСЕ
БЕГІМ ЕДІ

14
бет

ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ – БАРШАНЫҢ МІНДЕТІ

Мемлекет басшысы жаңадан ашылған Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің басшысы Мағзұм Мырзағалиевті қабылдады. Қазақстан Президентіне министр өзі басқарып отырған саланың қазіргі жұмыстары, сондай-ақ, жаңа Экологиялық кодекстің әзірлену барысы жайлы хабарлар етті.

Мырзағалиев геология саласын дамыту, су ресурстарын үнемдеу, ормандарды және жануарлар әлемін қорғау үшін қабылданған шаралар жөнінде есеп берді. Мемлекет басшысы қатты тұрмыстық қалдықтарға қатысты мәселелерді шешу, соның ішінде сынақ алаңдарын экологиялық және санитарлық талаптарға сәйкестендіру, сондай-ақ, қатты

тұрмыстық қалдықтарды шығару және қайта өңдеу саласының инвестициялық тартымдылығын күшейту қажеттігін баса айтты. Қасым-Жомарт Тоқаев су және өсімдік әлемін қорғау, браконьерлікпен және орман-ды заңсыз отаумен күрес жүргізу

мәселелері айрықша бақылауда болуы тиіс екеніне де тоқталды. Сонымен қатар, Тоқаев халықтың экологиялық мәдениеттілігін арттыруға және қоршаған ортаны қорғау жұмыстарына көпшілікті жұмылдырып, еріктілерді тартуға шақырды.

ЖАҢА ТАЛАП СУДЬЯЛАРҒА ДЕГЕН СЕНІМДІ АРТТЫРА АЛА МА?

Қазақстанда қыркүйектен бастап судьялардың қызметтік сапасын бағалау қолға алынды. Бұл туралы судьялардың кеңейтілген кеңесінде ҚР Жоғарғы сотының төрағасы Жақып Асанов мәлімдеді. Төраға судьялардың қызметтен кетуі нәтижесінде жиілеу себебін де атап көрсетті.

«Судья болам деушілердің саны биыл 2 есе өсті. Бұрын өз еркімен кеткен судьялар оң өзгерістерді көріп, қайта судья боламын деп конкурстарға қатысуда. Тіпті, бала күтіміне байланысты демалысқа шыққан әріптестердің өзі жағдайды көріп, жұмысқа қайта шығуға шешім қабылдап жатыр», – деді ол 2019 жылдың 1 жарты жылдығындағы

сот төрелігін жүзеге асыру қорытындысы қаралған кеңесте. Сонымен қатар, ол бүгінгі қызметте жүрген судьяларға қыркүйек айынан бастап баға беру қолға алынатындығын айтты. «Біз соған арнайы комиссия құрдық. Ішіміздегі ең абыройлы судьяларды соның құрамына енгіздік. Тамыз айының ішінде жүйемізді, әдістемемізді бекітеміз. Сол

әдістеме бойынша әрбір судьяның қызметтік сапасына баға беретін боламыз. Биылдың өзінде 434 судья осы сынақтан өтеді. 2,5 айдың ішінде аудандық соттардың 80 пайызы осы бағалаудан өтуі керек. Жалпы, сотты жаңғыртамыз десек қолға алатын ең басты мәселе – судьялық кадрлар. Осы проблеманы түбегейлі шешпесек, заң да, мықты сот реформасы да ешқандай нәтиже бермейді, жағдайды түземейді», – деді Жақып Асанов.

Айта кетейік, Жақып Асанов осы салаға басшы болып келгелі ел сенімінен айырылған судьяларға жаңа талаптар қоюмен келеді. Бірақ осы күнге дейін одан нақты нәтиже болған емес. Бұл жолғы ұсынысы ұтымды бола қоярына да сенім аз.

ҮКІМЕТ БАСШЫСЫ АРЫСҚА АПТА САЙЫН КЕЛІП ТҰРАДЫ

Арыс қаласында жұмыс сапарымен жүрген Премьер-Министр Асқар Мамин тұрғындармен кездесу барысында апта сайын келіп, жөндеу жұмыстарының сапасы мен мерзімін тексеріп тұратынын айтты.

Үкімет басшысы Арыстағы мектепте, Жамбыл облысының штабына берілген тұрғын үй секторында болып халықпен кездесті. Бұл жерде Түркістан облысының әкімі Әмірзақ Шөкеев пен ҚР Қорғаныс министрі Нұрлан Ермекебаев халыққа қаланың әскери снаряд қалдықтарынан түгел тазартылатынын айтып сендірді. Тұрғындар атынан сөз алған бірнеше адам жамбылдықтардың жөндеу жұмыстарын жақсы ұйымдастырып жатқанын айтып, мемлекет қамқорлығына алғыс білдірді. «Көріп отырсыздар, бір айдың ішінде барлық жұмыс бітеді деген сенім бар. Апта сайын келіп, тексеріп тұрамыз», – деді Премьер-Министр. Жамбыл облысы әкімінің орынбасары Еркебұлан Дауылбаевтың

айтуынша, аталмыш секторда 312 үйді жөндеу қажет. Бұған қоса 2 үйді жаңадан салып шығу көзделген. Бүгінге дейін Арыста 551 үй қалпына келтірілген. Түркістан облыстық клиникалық аурухананың бас дәрігері Марат Пашимовтың айтуынша, жарылыс кезінде зардап шеккен 65 адам ауруханадан жазылып шықты.

ВИЦЕ-МИНИСТР АЙЫППҰЛМЕН ҚҰТЫЛДЫ

Елорданың Есіл аудандық сотында ҚР Білім және ғылым вице-министрі болған Эльмира Суханбердиеваға қатысты сот үкімі шықты. Атап айтқанда, бұрынғы вице-министрге қатысты ақшалай айыппұл тағайындалды.

Э. Суханбердиева сот залынан босатылды. Оған 2500 АЕК көлемінде айыппұл тағайындау шешімі шығарылды. Дәлірек айтсақ, 5 948 900 теңге көлемінде айыппұл төлеуге міндеттелді. Сонымен қатар, өмір бойына мемлекеттік қызметте, сотта, Ұлттық банкте, жергілікті өзін-өзі басқару органдарында және мемлекет үлесі елу пайыздан асатын өзге де мемлекеттік ұйымдарда – ұлттық холдингтер, ұлттық даму институттарында жұмыс істеу құқығынан айырылды. Бұдан бөлек, Эльмира Суханбердиеваны «Ерен еңбегі үшін» медалінен айыру туралы Президентке ұсынын енгізілді. Бұдан бұрын хабарланғандай, Эльмира Суханбердиева сыбайлас жемқорлық күдігімен ұсталды және 2 айға

қамауға алынған-ды. ҚР Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ұлттық бюросы Эльмира Суханбердиеваға қатысты сотқа дейінгі тергеу амалдарын жіті жүргізіп, сот отырысында ол өз кінәсін мойындады.

Бұл сот шешіміне қарап жоғары лауазымдылар арасындағы жайлап алған жемқорлықты тоқтата аламыз деп айту қиынау. Айыппұл төлеп құтылып кететінін білген шенеуніктер ешқашан ұрлықтан қайтпайтыны белгілі. Ал, қарамағындылар жемқорлықпен ұсталса, бірінші басшы да жауапқа тартылды деген мемлекет басшысының нұсқауы бір ай өтпей жатып ұмытылғаны ма?..

БІР ҚАПШЫҚ АЛТЫН ТАБЫЛДЫ

Отандық археологтар Тарбағатайдағы «Алтын адам» қорымын тағы зерттеп жүріп, мол олжаға кенелді. Жалпы аумағы 25 шаршы шақырым жерде қазба жұмыстарын жүргізген ғалымдар бір қапшық алтын тауып алды.

Археологтардың айтуынша, қорғанды ертеректе әлдекімдер қазған. Бірақ, онай олжа іздегендер алтыннан жасалған әшекейлердің барлығын бір қапшыққа жинағандарымен, неге екені белгісіз, оны өздерімен бірге алып кетпеген. Сол жинаулы күйінде жер астында ұзақ жылдардан бері жатқан қымбат бұйымдар топырақпен араласып, түйнек болып қалыпты. Осыған қарағанда, қорған жерлеу рәсімі өте салысымен тоналған болуы да мүмкін. Қазір алтын жәдігерлердің кейбір бөліктері қалпына келтірілді. Көпшілігі мүйіздері алтын сымнан иіліп жасалған арқар мүсіншелер. Сондай-ақ, олардың арасынан Еуразия кеңістігінде теңдесі жоқ алтыннан құйылған елік пен жал мүсіндері де табылған. Оларға қарап, осы төңіректі біздің дәуірімізге дейінгі 8 ғасырда ата-бабаларымыз мекендеген деп айта аламыз дейді археологтар.

ТІРШІЛІК НӘРІ ТАПШЫ

Жамбыл аймағындағы шаруалар қырғыздардың келісілген су мөлшерін жібермей жатқандығын айтып арызданды. Сөйтіп 800 гектар жерге дәнді-дақыл еккен дикандардың еңбегі зая кеткелі тұр. Тіршілік нәрінің тапшылығынан елуден астам шаруа қожалықтың алқабы қурап жатыр.

Тұрғындар келісімшарттағы мөлшерін пайдалану былай тұрсын, анда-санда сылдырап аққан суға да зар болдық дейді. Қайнар ауылындағы алқаптарда бұл уақытта көктемде егілген дәндер жетіліп, алғашқы өнімді жинауы керек екен. Әдетте салмағы 10 келіден кем тартпайтын қарбыздар, суғарылмағандықтан, қазір 1 келіге де жетпейді. Жетісіне бір рет тіршілік нәрін қажет ететін дақылдар, соңғы рет маусым айының басында ғана суарылған. Балашағасының аузынан жырып, бар тапқанын алқапқа салған шаруалар шарасыз күй кешуде. «20 жылдан бері азаппен өмір сүріп келеміз. Суға

ақшасын уақытында төлесек те, алқаптарымыз уақытында суарылмайды. Осының салдарынан жыл сайын шығынға батамыз», – дейді дикандар. Ал, ауылдық өңірдің гидротехник маманы Қажымұқан Әбенов көршілес қырғыз елінің келісілген су мөлшерін жібермей жатқандығын алға тартады. Қордаланған мәселенің негізгі шешімі ішкі суларды жинайтын қоймалар салу керек дейді ол. Жоба бар. Бірақ, орындалуы белгісіз. Күдерін үзгендер күректерін тастап, өзге кәсіппен айналысуып кеткен. Ала жаздай қара терге түсетін дикандар биыл да еңбектерінің рахатын көре алмайтын сынайлы.

ЗАҢСЫЗ ШЕРУГЕ ШЫҚҚАНДАРҒА ШАРА ҚОЛДАНЫЛДЫ

Елорда күнінде заңсыз шеруге шыққан 22 адам қамауға алынды. Бұл туралы судьялардың кеңейтілген кеңесінде ҚР Жоғарғы сотының төрағасы Жақып Асанов айтты.

«Бәріміз хабардармыз, соңғы уақытта рұқсат берілмеген шерулер көбейіп кетті. Ол – заңсыз. Ол жайында Бас прокуратура, Ішкі істер министрлігінің басшылығы күнделікті құлағымызға құйып жатыр. Естімеген адам жок, бәріміз жақсы білеміз, Ондай шеруге баруға, жанында болуға болмайтындығын айтып жатыр. Неге? Өйткені, ондай жерге барған адам оған қатысты деп есептелінеді. Оның барлығын күнде естіп жатырмыз», – деді

Жоғарғы сот төрағасы БАҚ өкілдерінің осы мәселеге қатысты қойған сауалына орай. Ол 6 шілде күні болған заңсыз шерулер жайында бұқаралық ақпарат құралдарынан естіп білгенін айтты. «Ішкі істер министрлігінің айтуынша, 100-ден астам ұсталды. Сол оқиға бойынша біздің соттарға әкімшілік құқық бұзушылық бойынша 40 іс түсті. Солар бойынша 22 адам қамауға алынды. Оның тек біреуі ғана 15 тәулікке, ал қалған 21-і бір тәуліктен 10 тәулікке дейін қамалды. Соттар осындай шешім қабылдады. Оның заңды не заңсыз еместігіне қатысты тағы да айтпайын, оған түсініктеме беретін бір-ақ адам бар. Ол мен емес. Ол – сол шешімді қабылдаған судья», – деді Жақып Асанов.

Мәдениет және спорт министрі Ақтоты Райымқұлованың терминдерді өзгерту шаралары туралы мәлімдемесіне қатысты көпшіліктің көкейінде бірқатар сұрақтар мен түсінбеушілік пайда болды. Министрдің айтуынша, халықаралық терминдерді қазақ тіліне қайтару үшін терминологиялық қорға мониторинг жүргізіліпті. Бұрын қазақ тіліне аударылған 3 300-ден астам жалпыға бірдей қабылданған термин мен ұғымдар қайта қаралып, сараптама жасалған екен.

«Олардың 300-ге жуығы – халықаралық терминдер. Мысалы, «мұражай» деген сөз «музей» болатын болды. Мұрағат – архив, тағы сондай-сондай нәрселер...», – деді Райымқұлова есеп беру кездесуінде. Бұдан бөлек, азатжол – абзац, пайыз – процент, сынып – класс, құрсым – шина, теңгерім – баланс, әнұран – гимн, мұқаммал – инвентарь, ақау – дефект, шегендеу – демаркация, мейрамхана – ресторан, кимыл – анимация, ал әлеует деген сөз – бұрынғыша потенциал болып қайта өзгертіліпті.

Министрдің бұл мәлімдемесі ел арасында көптеген дау тудырғаны белгілі. Осы тақырып енді ғана қызу талқылана бастағанда Арыс қаласында алапат апат орын алып, термин мәселесі соның көленкесінде қалып қойды. Қазақша айтқанда – «Байтал түгіл, бас қайғы» болып кетті.

Мың өліп мың тірілген қазақтың тарихи жолы қандай қиын-қыстауға толы бұралаң болса, оның бай, құнарлы тілінің де тағдыры оңай болған емес. Ғасырлар бойғы көптеген сыртқы, жат тілдердің оған тигізген салқыны мен әсерін айтпаған күннің өзінде соңғы бір ғана орыс тілінің ықпалы мен ығыстыру күші зор болғанын барлықтарыңыз білесіздер. Тіпті, күні бүгінге дейін орысшадан арыла алмай, күнделікті қолданыста тіліміз шұбарланып кеткен. Егемендік алған алғашқы жылдан бастап тіл мәселесі күн тәртібінен түсіп көрген емес. Жүздеген мектептер мен балабақшалар қазақ тіліне көшіріліп, «Тіл туралы» арнайы заң қабылданғанмен оның қолданыс аясы әлі жеткілікті дәрежеде еместігі баршаға аян. Мемлекет тарапынан тілдерді дамыту үшін жылына қыруар қаржы бөлініп келеді. Ол жағынан кемістік жоқ. Осы қыруар қаржыға бүкіл дүниежүзін қазақша сайратып жіберетіндей уақыт болды. Бірақ нәтиже әлі де өзіміз ойлағандай емес. Неге?

Біріншіден, тілге қатысты атқарылып жатқан іс-шаралар басым жағдайда «жоспарды орындадық» деген есеп үшін ғана жасалып жатқаны жасырын емес. Шынайы ниет, дұрыс идеология жоқ. Ел арасында түсіндіру жұмыстары жеткілікті жүргізілмейді. Мысалы егемендіктің алғашқы жылдары мен оның қарсаңында үкіметтен бір тиын бөлінбесе де халықтың ана тілімізді қайтаруға деген ұмтылысы өте жоғары болатын. Жер-жерлерде «Қазақ тілі» қоғамдары құрылып ауқымды жұмыстар атқарылды. Билеп-төстеп алған орыстілділер тарапынан көптеген қарсылықтарға қарамастан, оның нақты нәтижесін бәріміз көзімізбен көрдік. Қазір «Тәуелсіздікті алдық, тіл қайда қашады?!» деген сынайлы пікір жайлап алғанға ұқсайды. Тіл саласы шын мәнінде белгілі бір министрліктің құрамындағы үшінші сұрыптағы мәселе деңгейінен аса алған жоқ. Өзісімен, өз әрекетімен үлгі көрсетеді деген әкімдер, депутаттар мен министрлік қызметкерлерінің өзі қазақша сөйлесе «қақалып» жатады. Сол баяғы «сүйекке сіңген» орысшаны онтайлы көреді. Ордалы жиналыстарда отырғандардың 95 пайызы қазақтар болса да президентімізден

бастап, министрлер мен әкімдер көңіл үшін баяндамасын қазақша бастап, одан әрі орысшасына ойысып кетеді. Бүкіл қоғам соларға қарап сап түзгендіктен төмендегілерден не сұрауға болады? Екіншіден, мемлекеттік тіл деп қазақшамызды бекіткенмен, халықаралық қолданыс тілі ретінде орысшаны қосарлап қойдық. Оның да әсері аз емес. Үшіншіден, қазақ

ТІЛГЕ ТӨРЕЛІКТІ МИНИСТРЛЕР ЕМЕС, МАМАНДАР АЙТСЫН

тіліне кедергі ретінде үштілділік деген жаңалығымыздың да өз «үлесі» бар. Бастауыш сыныптан, тіпті балабақшада ағылшыншамен ауызданған бала ана тілін толыққанды меңгеруі мүмкін емес. Орысшадан құтыла алмай жүргенде ағылшын тілі шықты алдымыздан кесе-көлденендеп. Сондықтан, барлық сабақтарды бастауыш сыныптарда тек қана қазақша оқытқанымыз жөн. Ағылшын тілін қыстап оқытатындай жұрттың бәрі жаппай шетел асайын деп жатқан жоқ қой. Керек адам өзі-ақ оқып, үйреніп алады. Ондай мүмкіндіктер бізде жетіп артылады. Бұл тілімізге тұсау болып жатқан кейбір жәйттер ғана. Тіліміздің тағдырын айтпасак термин туралы әңгіме де болмас еді. Басымызды қатырмай-ақ орысша не ағылшынша «терминдетіп» жүре бермес пе едік. Сонда қазақ деген ұлт қайда қалады? Қазақ тілі болмаса, қазақ деген ұлт та жойылады. Төлқұжатта «қазақ» деген жазуды көрсетіп барып, қазақ екенімізді дәлелдеуге тура келеді. Ана бір жылдары кейбір пысықайлар құжатқа ұлтты жазбайық деген ұсыныстар айтқан кездер болды. Мысалы үнді, кубалықтар сияқты көптеген халық ағылшын, испан тілдерінде сөйлейді. Өйткені, олар сол ағылшындар мен испандықтардың ұзақ жылдар құлдығында болып келді. Біз де солардан асып кете қойған жоқпыз. Орыс тілінің етене енуі соның нақты дәлелі. Демек, тіл – ұлттың егемендігі мен тәуелсіздігінің де белгісі. Олай болса халықаралық қауымдастыққа құлшылық ұрып, ағылшын тілі деп айқайлауымызға жол болсын. Балаларымызды ағылшын тілімен ауыздандырсақ ертең қазақ түгіл осы орыс тіліне де зар болып қаламыз. Халықаралық термин деп тәуелсіздігімізді тәрк етіп, ұлтымызды ұмытуымыз керек пе? Бұл құлдық санадан арыла алмай отырғанымызды көрсетеді. Енді министрліміз Ақтоты Райымқұлова бастап берген аударма, оның ішінде тікелей термин сөздердің өзіне көшелік.

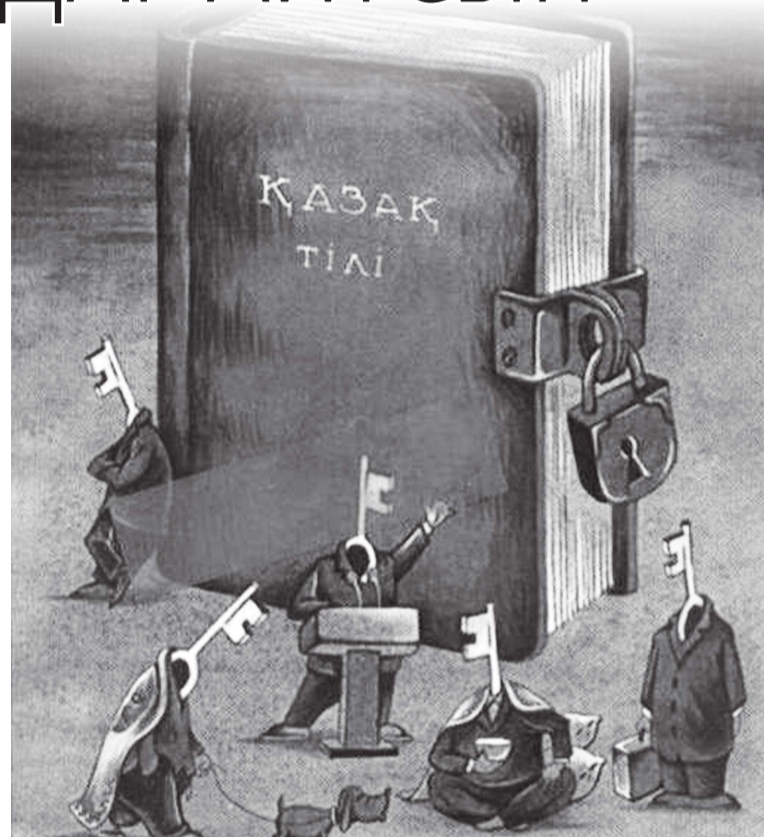
Ұлты – неміс, жаны – қазақ, көрнекті жазушы, шебер аудармашы Герольд Бельгер көзінің тірісінде «Өмірімнің 43 жылын

қазақтардың арасында, қазақ тіліне құлағымның құрышын қандырумен келген екем. Менің ұғым-түйсігімде қазақ тілі құдды қазақтың осынау кеңпейіл, мейірбан дархан даласы сияқты ғажайып ұшан-теңіз бай, шешен де көркем тіл. Тек сол оралымды бай тілді «қиыннан қиыстырар ел данасы» керек. Өз басым осылай түсінемін», – деген екен. Қазақ, орыс, неміс тілдерін еркін меңгерген Герағаның қазақ тілі туралы бұл пікірі көп нәрсені аңғартады. Өлерінің алдында өзін мұсылмандар зиратына жерлеуді аманат етіп кеткен Гераға өмір бойы қазақ тілінің құдіретіне бас иіп, оның көркемдігі мен шешендігіне таңғалып, тамсанумен өткен қаламгер. Қазақ

одан бас тартуымыз керек? Батыс етігін басына кесе, біз де соны қайталауымыз керек пе? Өзге ұлттар түсінбейді деп кім көрінгеннің тілінде сөйлеуіміз қажет пе? Өткен жылдардың бірінде Нұрсұлтан Назарбаев БҰҰ-да қазақша сөйледі деп жүрегіміз жарылардай қуанып әлемге жар салдық. Сол қуаныш қайда қалды? Біз түгіл, біздің бір облысымызға жетер-жетпес кішкентай ғана, ергежейлі елдердің басшылары өз тілінде сөйлеп жатыр емес пе?! Оған бола даурығудың қажеті жоқ. Дұрыс, өз тілімізді ұлықтай білуіміз керек, әлемдік деңгейдегі жиындарда да қазақ тілінде сөйлегеніміз жөн. Енді біреулер қазір халықаралық отырыста баяндама жасағанда біз аударған

жаңа сөздер құрастырған белгілі қаламгер Ісләм Жарылғаповтың есімін ерекше атап өткеніміз жөн. Аялдама, анықтама, жағажай, балмұздақ, күнделік, көрермен, оқырман, тыңдарман, саяжай, ғарыш, зымыран, баспагер, ғарышкер, қаламгер, өркениет, қаламақы, зейнетақы тәрізді толып жатқан өзге тілдерден жасалған сәтті аудармаларын кең қолданысқа енгізді. Одан қазақ тілі зардап шеккен жоқ, керісінше дами түсті. Сол дәстүрді жалғастырудың орнына енді міне біз терминдерге төңкеріс жасап, тігісін сөгіп, астарынан ақау іздей бастадық. Кең қолданыс тапқан әнұранды қайтадан – гимн, мұражайды – музей, мұрағатты – архив деп атайтын болдық. Жаппай қолданысқа еніп, халықтың қолдауын тапқан әп-әдемі «әнұран» сөзінің кімге жақпай қалғаны белгісіз. Мұражайдан да мін көріп тұрған жоқпыз. Мысалы, музей сөзі ағылшынша мешіт, шіркеу деген мағынаны да білдіреді. Ал қазақшасында нақты бір ғана ұғымды білдіріп тұр. Сондықтан, сәтті аударылып, тілімізге кірігіп кеткен терминдердің шеттілдік нұсқасын қайта күштеп кіргізудің қажеті жоқ. Ал, сәтсіз, құлаққа түрпідей тиетін аудармалардан аулақ болған жөн. Өкінішке орай, ондай аудармалар да аз емес.

Терминология саласын қайта сараптау неден басталды? Өз жолдауында Елбасы: «Егер біз қазақ тілі ғұмырлы болсын десек, оны жөнсіз терминологиямен қиындатпай, қазіргі заманға лайықтауымыз қажет. Алайда, соңғы жылдары әлемде қалыптасқан 7 мың термин қазақ тіліне аударылған. Мұндай «жаңалықтар» кейде күлкінді келтіреді. Мысалы, «ғаламтор» (интернет), «колтырауын» (крокодил), «күйсандық» (фортепиано) және тағы сол сияқтылар толып жатыр. Осындай аудармаларды негіздеу тәсілдерін қайта қарастырып, терминология тұрғысынан қазақ тілін халықаралық деңгейге жақындату керек» – деуі мұң екен, терминдерді тексеруді бастап кеттік. Оған дейін ешкімнің ойына келмегені ме? Бізде бір жаман әдет бар, президент немесе министр, әкім айтса шапқылай жөнелеміз. Олардың айтқаны бұрыс болса да тоқтамаймыз ғой. Шынына келсек, Елбасының мамандығы – металлург, ал, А. Райымқұлова музыка саласының маманы. Тілге төрелікті министрлер емес, осы саланың жілігін шағып майын ішкен майталман мамандар айтып, бағыт-бағдар беруі керек. Мамандардың өзі де өте сак болғаны дұрыс. Олар да іштен оқып, данышпан болып туылған жоқ. Күштеп теліген термин немесе сәтсіз аударылған атаулардың өмірі бәрібір онсыз да қысқа болады. Ертеңгі күні қолданыстан өзінен өзі шығып қалады. Сондықтан, «теркомда» отыр екенбіз деп, жанадан ұсынылған аударма мен терминдерге табылдықты аттамай жатып үкім шығарудың қажеті жоқ. Қолданысқа түсіп көрсін, тілімізге кірігіп кетсе қозғамайық, одан ешқандай зиян көрмейміз. Оны қолданыс барысында халықтың өзі сайлаудағыдай дауыс берусіз-ақ шешеді, өміршен сөз өз орнын табады. Өйткені, тіл президенттің, министрінің жекеменшігі емес, ол зауыт-фабрикалар сияқты жекешелендіруге жатпайды. Тіл – бүкіл ұлттың баға жатпес ортақ байлығы. Оған жоғарыдан берілген бұйрық пен үкім жүрмейді. Бірақ оның тазалығын сақтап, дамыту

тілінің байлығы соншалық, кейбір сөздердің елуден астам баламасы барлығын, мұндай құбылыс әлемдегі ешбір тілде жоқтығын да айтып кеткен Бельгер болатын. Міне, ұлттың, өзінің ана тілінді, қазақ тілін қадірлеудің озық үлгісі! Ал, анадан қазақ болып туған біздер не істеп жатырмыз?.. Құдайдың өзі берген көркем тілдің байлығын жоғалтуға, тілімізді тазартудың орнына оны өзге тілдермен ластауға жол ашып отырмыз.

Бір елдің екінші бір елге салт-дәстүр, әдебиет, өнер, тіл жағынан әсері мен ықпалы болары сөзсіз. Бірақ бұл көрінген кірме сөздерді талғамсыз қабылдай беру керек дегенді білдірмейді. Біз қалайда төл сөздерімізге басымдық беріп, тіл тазалығын сақтауға міндеттіміз. Жаһандануды алға тартқандар терминдерді сол күйінде аудармасыз қалдыруды ұсынып жүр. Оған министр Райымқұлованың соңғы мәлімдемесі дәлел. Егер сол шетелдік терминнің мазмұнын-мағынасын дөп беріп тұрған, қолдануға ықшамды қазақша аудармасы болып тұрса біз неге

терминдерді өзгелер түсінбей қалуы мүмкін, сондықтан сол күйінде өзге тілде қалдырайық деп ұрандатуда. Құдды бір шетелдіктер қазақ тілін меңгеріп, біз жанадан аударған терминдерді ғана түсінбей қалатындай күйзеліс білдіруде. Ау, сонда бір баяндамадағы кездесетін он шақты термин арқылы олар біздің не айтқымыз келгенін бірден түсіне қояды ма екен? Бұл – керітартпалардың сыныққа айтар сылтауы ғана, қазақ тілінің болашағына бей-жай қарау. Ондай ордалы отырыстарда кезкелген тілдерді қолмақол аударып беретін мүмкіндіктер жеткілікті. Қазір шетелден оқып келген, неше түрлі тілді меңгерген оқымыстыларымыз толып жатыр, соларды пайдаланбаймыз ба?

Әділін айту керек, бізде шетелдік атауларды, түрлі терминдерді аудару жағынан оңды, тыңғылықты тәжірибеміз бар. Көптеген сөздер аударылып, құлаққа қонымды, санағы сыйымды болып, қолданысқа тұрақты еніп кеткені белгілі. Осы жерде бір өзі 5 мыңға жуық сөздерді қазақшалаған,

«АҚ ЖОЛ» ПАРТИЯСЫ ЖУРНАЛИСТЕРДІ КӘСІБИ МЕРЕКЕСІМЕН ҚҰТТЫҚТАДЫ

«Ақ жол» демократиялық партиясының төрағасы, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты Азат Перуашев журналистердің кәсіби мерекесіне орай БАҚ өкілдерімен кездесу өткізді. Мейрам қарсаңында Арыстағы алапат апаттан зартап шеккен халықтың хал-ахуалымен танысып, көмек қолын созуға Түркістан облысына аттанған ақжолдықтар осынау салтанатты шараны өткізудің орайы енді келіп тұрғандығын да тілге тиек етті.

« – Журналистердің қоғамда алатын орны айрықша. Сіздер халық пен билік арасындағы алтын көпірсіздер. Қоғамда орын алған кез-келген мәселені сіздер қалай жеткізсеңіздер, халық солай қабылдайды. Еліміздегі күрмеуі қиын проблемалардың дені сіздердің ықпалдарыңызбен оң шешімін тауып жатады. Алдағы уақытта да Тәуелсіз Қазақстанымыздың әлеуметтік, экономикалық тұрғыдан дамуына өздеріңіздің зор үлестеріңізді қосып, жағымды жаңалықтың жаршысы бола беріңіздер! Дендеріңізге саулық, отбасыларыңызға амандық, шығармашылықтарыңызға толағай табыстар тілеймін!» – деп партия төрағасы Азат Тұрлыбекұлы өзінің жүрекжарды лебізін білдірді.

Сондай-ақ, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары, «Қазақ үні» газетінің президенті Қазыбек

Иса: « – Көрнекті қаламгер Шерхан Мұртаза: «Журналистердің арқалағаны – алтын, жегені – жантақ» деген сөзді айтқанда,

оларға артылар жүктің ауыр екенін меңзегені белгілі. Құрметті жауапкершілігі мол, жүгі ауыр журналистика саласының

қазанында қайнап жүрген менің әріптестерім! Сіздерді кәсіби мерекемізбен шын жүректен құттықтаймын. Ұлтымыздың ұлы мұраттарға жету жолындағы еселі еңбектеріңізге жеміс тілеймін. Қашан да қазақтың тілін, ділін қорғап, халыққа қалтқысыз қызмет ете берейік. Алаш арыстарының ізбасары – «Ақ жол» партиясымен келешекте де бірлесе отырып ауқымды істерді атқаруға ұйытқы болайық!», – деп ізгі тілегін арнады.

Шараның тізгінін ұстаған «Ақ жол» партиясы Орталық Комитетінің хатшысы Арман Скабылұлы басқосуға жиылған әріптестеріне деген ыстық ықыласын білдіріп, партия мен БАҚ арасындағы жұмысты одан әрі жандандыра түсу жолындағы ұсыныстарын да ортаға салды.

Шара аясында «Ақ жол» демократиялық партиясының төрағасы, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты Азат Перуашев еліміздің саяси, экономикалық, әлеуметтік мәселелерін шынайы жеткізіп жүрген Құлтөлеу Мұқаш («Қазақ үні» газеті), Берік Бейсен («Қамшы. kz»), Даурен Қуат («Қазақ әдебиеті»), Лев Тарак-ков («Время»), Гүлмира Садық («Қазақ үні» газеті), Дина Елгезек, Нұргелді Әбдіғани («Абай. kz»), Азамат Тасқара («Қазақ үні» ұлттық порталы), Оңғар Қабден («Адырна» ұлттық порталы), Айбол Исламғали («Ұлт kz»), Александра Алехова (365info.kz), Айнұр Төлеу («Жетісу» арнасы), Жанар Оразымбет («Қазақ» радиосы) және басқа да БАҚ өкілдерін Алғыс хатпен марапаттап, сый-құрмет көрсетті.

Басқосу барысында «Ақ жол», «Қазақ үні», «Жетісу», «Домбыра» атты төрт бірдей топ жасакталып, боулингтен жарыс өткізді. Тартысты өткен ойын нәтижесінде белгілі ақын Қазыбек Иса бастаған «Қазақ үні» тобы өзгелерден оқ бойы озық шығып, 1-ші орынды иеленді. Жеңіс тұғырынан көрінген жеңімпаз топқа арнайы медаль мен алтын кубок тапсырылды. Жоғарыда атап өткен топтар өзге жұлделі орындарды өзара бөліске салды.

Келешекте де мұндай игі шаралар жалғасын таба бермек.

Гүлмира САДЫҚ
qazaquni.kz

АПАТҚА ҰШЫРАҒАН АРЫС ҚАЙТА ҚАЛПЫНА КЕЛУДЕ

Апаттан кейінгі Арыстың жағдайын білуге «Ақ жол» партиясы төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашев пен партия төрағасының орынбасары, ақын Қазыбек Иса тағы келді. Шымкенттен «Ақ жол» партиясы Түркістан облыстық филиалы төрағасы міндетін атқарушы Бақытжан Бейсембаев пен Шымкент қалалық филиалы төрағасының орынбасары Мұхамеджан Қарабаев қосылып, Арыс қаласын аралап шықты.

Өткенде 26-шы маусымда келгенімізде қаңырап тұрған қалада қайнаған тірлік басталыпты. Үйлердің басым бөлігінің шатырлары мен терезелері қайта қалпына келтірілуде.

Бұрын хабарланғандай, Арыс қаласы 17 секцияға бөлініп, 17 облыс пен Түркістан облысының 17 ауданына бөлініп берілген. «Ақ жол» партиясы Арыс қалалық өкілі Әбдімәлік Ағыбайдың айтуынша, кейбір жұмысы сылбыр облыстардың құрылысшылары қайтарылып жіберілген. Ең өнімді еңбек етіп, жақсы жұмыс істеп жатқандардың алдында Жамбыл облысы мен Шардара ауданы келеді екен.

Снаряд түсіп, қауіп қалған үйлер түгел сүріліп тастап, қайта салынуда. Біз көрген Ақымбеков көшесі 101 үйдегі Нұрсұлу Тұрсынбаева біраз мұнын айтты. Күйеуі қатты ауру екен, біз барғанда ем қабылдап жатты. Қабырғасы қақырап, шатыры қираған үйі тегіс сүрілуге комиссияға жіберіліпті, енді соның хабарын күтіп жатыр.

Қираған, қайта салуды қажет ететін коммерциялық нысандардың өзі 450-дей екен. Бұларды «Атамекен» ұлттық палатасы қалпына келтіруде екен. «Атамекеннің» өкілі Мұрат мырзаның айтуынша коммерциялық нысандардың көбінің құжат-

тарының жоқтығы, кейбіреулері үймен бірге өртеніп кеткен, кейбіреулері бұрыннан алынбаған, қолбайлау болуда. Соған қарамастан, бәрі де қалпына келтірілуде.

Біз барған теміржол вокзалының қарсы бетіндегі «Ағабек» тойханасы мен «Ағабек» дүкені снаряд түсіп, тас-талқаны шығып, өртеніп кеткен. Қауіп қалған ғимараттың қалдығына қараудың өзі қорқынышты. Тойхана иесі, төрт балалы, күйеуі қайтыс болған жалғызбасты ана Гүлмира Дүйсенова да Азат Перуашевке біраз арызын жеткізді.

Тура ғимарат түбінде жерді ойып жіберген снарядтың орны опырайып жатыр....

Жолда Отырар ауданының #11 штабына

соқтық. Штабтың іші қаптаған адам. Бәрі құжат толтыруда. Аудан әкімінің орынбасары, штаб бастығы Рыскелді Әліш жұмыс барысы жөнінде толық ақпарат берді. Бұлар Батыс Қазақстан облысымен бірге жұмыс жүргізуде екен. Бұл секцияда 830 үй жөнделіп, оның ішінде 4 үй тегіс сүріліп, қайта салынбақ. Сонымен бірге, штаб Арыс

қаласының әр тұрғынына 100 мың теңге көмек беруге де өтініш жинауда екен.

Еске сала кетейік, 29 маусым күні «Ақ жол» партиясы Арыс қаласын қалпына келтіру бойынша көптеген күрделі мәселелерді көрсетіп, арыстықтарға компенсация ретінде қаржы бөлуді және банкіден алған несиелерін форс-мажор деп табуды талап еткен болатын. Бұл ұсыныстардың көбісін Үкімет іс жоспарына қосқан еді.

Арыс қаласынан және маңайындағы «Дермене» секілді елді мекендерден табылған снарядтарды әскерилердің өздері жарып, залалсыздандырып жатқан көрінеді.

Қысқаша айтқанда, аспаннан бомба жауған алапат жарылыстардан соң күн күркіресе, қорқып қалған арыстықтар қайта қайрат жинауда. Арыс қаласына қайта қан жүгіріп, қайнаған құрылыс жұмыстары жүруде.

БІЛІМ САЛАСЫН ЖАҢА РЕФОРМАЛАР КҮТІП ТҮР

Нұр-Сұлтан қаласында өткен Шетелдік инвесторлар кеңесінің отырысында ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев білім беру жүйесіндегі бастауыш, орта немесе жоғары оқу орындарындағы кемшіліктермен жете таныс екендігін атап көрсетті. Сала барысында жеткен жетістіктердің де жетерлік екендігін тілге тиек еткен мемлекет басшысы алдағы уақытта білім саласында жаңа реформалардың жүзеге асатындығын айтты.

«Бізге ең алдымен білім сапасы мен стандарттарын жақсарту қажет. Болашақ уақыттың сын-тегеуріндеріне дайын болуымыз керек. Толықтай алғанда, біз білім мен ғылымға кететін шығындарды жалпы ішкі өнімнің 5 пайызына дейін жеткізу туралы шешім қабылдадық», — деді Мемлекет басшысы.

Білім беру жүйесі үнемі бір орында тұрмай, қарыштап дамуды, жаңашылдықты талап ететіні белгілі. Сондықтан, заман талабынан қалыс қалмай, жаңашылдықты жатсынбай, үнемі алға жылжып отыруға тиіспіз. Бұл бағытта еліміздің білім саласында жүйелі жұмыс жүргізіліп те келеді. Оны

көзі қаракты әрбір адам аңғарып жүргені де анық.

Ел болашағының жарқын болуын көздеген ҚР Президенті қазіргі кезеңдегі негізгі міндет — кадр дайындауды сапалы жаңа деңгейге көтеру жүйесіне көшу екенін атап өтті. Бұл жүйе кадрларды дайындау сапасы мен еңбек нарығындағы сұраныс арасындағы айырманы қысқартпақ. Бұл тұрғыда ең бірінші кезекте колледждердің материалдық-техникалық базасының әлсіздігі, түлектердің еңбек нарығы талаптарына сәйкессіздігі және білікті оқытушылардың тапшылығы секілді өзекті мәселелер шешімін табуға тиісті.

Қасым-Жомарт Кемелұлының айтуынша, жұмыс берушілердің 70 пайы-

зы колледж түлектерінің дағдыларына қанағаттанбайтын көрінеді. Бұл өз кезегінде оқу орындарындағы білім сапасының төмендігін көрсетсе керек.

Дей тұрғанмен, реформалардың жеміс беруінің арқасында дұрыс нәтиже де жоқ емес. Бүгінгі заман жаңа императивті талап ететіндіктен, білім саласындағы жүйелі жұмыстар жалғасын тауып, күн санап жаңғыра түсуі керек. Ендігі жерде Білім және ғылым министрі Асхат Аймағамбетов саланың дамуы жаңа белестен көрінуі жолында тындырымды тірліктер атқаратынына сенім зор. Сондықтан, мемлекет басшысы атап өткен жаңа реформаларда өз жемісін беретін күн де алыс емес.

ОТАНДЫҚ ПЕДАГОГТАР ҚАТАРЫ КӘСІБИ МАМАНДАРМЕН ТОЛЫҚТЫ

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің биылғы түлектеріне диплом тапсыру рәсімі өтті. Оқу орнының алаңында өткен дәстүрлі жиынға университет ұжымы, бітірушілер мен олардың ата-аналары қатысты.

Педагогикалық білім мен ғылымның қыр-сырын жете меңгеріп, кәсіби маман иесі атанып, үлкен өмірге жолдама алғандар қатарында Жаратылыстану, Әлеуметтік-гуманитарлық, Өнер және мәдениет, Педагогика және психология, Физика-математика, Қазақ филологиясы және әлем тілдері факультеттерінің түлектері бар.

Биыл Қыздар университетін бакалавриат бойынша 1683, магистратура бойынша 215 және докторантура бойынша 6 түлек аяқтап отыр.

Салтанатты рәсімнің ресми бөлімінде университет ректоры Гаухар Алдамбергенова құттықтау сөз сөйледі.

Оқу орнының басшысы түлектердің алдында тұрған басты міндет — университеттен алған білімдерін тәжірибемен ұштастыра отырып, еңбек нарығында бәсекелестік қабілеті жоғары кәсіби тұлға болу екендігін атап өтті.

Сонымен қатар, университет ректоры бір топ бітірушіге дипломды салтанатты жағдайда табыстады. Әнмен әспеттеліп, күймен көмкерілген салтанатты кеш аясында көпшілік алдында түлектер атынан оқуда озат, қоғамдық жұмыста белсенділік көрсеткен бітірушілер сахнаға шығып, университет ұжымына алғысын білдірді.

Жиын барысында университет басшылары мен факультет декандары бітірушілерге диплом табыстады. Жиын соны өнер жұлдыздарының гала-концертіне ұласты.

Айта кетейік, Қазақ ұлттық қыздар

педагогикалық университеті — еліміздегі бірден-бір тек қыздар оқитын жоғары оқу орны. Орта Азия аймағында мұндай оқу орны жоқ. Әлемде де саусақпен санарлықтай. Заңғар жазушы Мұхтар Әуезов: «Тәңір жазса, бұл институт болашақ қазақ қыздарының шамшырағына айналады. Осы шамшырақтың жарық сәулесі сөнбесін дейік» деген ұлағатты сөзі өзіндік ерекшелігі мен маңызын айғақтап тұрғандай. Университеттің 6 факультетіндегі 27 кафедра бакалавриат бойынша — 42, магистратура бойынша — 23 және PhD докторантура бойынша — 4 мамандық негізінде мұғалім даярлайды. Сондай-ақ, 20 мамандық бойынша қашықтықтан оқыту технологиясын пайдаланып, білім алады. Бүгінде оқу орнында жалпы саны 7 мыңға жуық студент, магистранттар мен докторанттар оқиды. Оларға 55 ғылым докторы, 230-дан астам ғылым кандидаты мен 90-ға жуық PhD докторы мен ғылым магистрі дәріс береді. Университеттің 38 ұстазы «Қазақстан Республикасының Жоғары оқу орнының үздік оқытушысы» мемлекеттік грантының иегері.

Жандар АСАН

ШЫМКЕНТТЕ ЖЕКЕМЕНШІК МЕКТЕП АШЫЛДЫ

Елімізде тегін орта білім беретін мектептермен қатар, жекеменшік мектептер де білім саласының дамуына өзіндік зор үлестерін қосып келе жатқаны белгілі. Шәкірттерге сапалы білім беруді көздеген мұндай білім ордалары республикамыздың түкпір-түкпірінде күн санап көбейіп келе жатқаны қуантады.

Еліміздің үшінші мегаполисі саналатын Шымкент қаласында жекеменшік жаңа мектеп пайдалануға берілді. Абай Құнанбаевтың 175 жылдық мерейтойына орай бой көтерген білім шаңырағына ұлы ақынның есімі берілді.

Мектептің ашылу салтанатына қала әкімі Ғабидолла Әбдірахымов қатысып, өзінің жылы лебізін білдіріп, жаңа мектептің жұмысына сәттіліктер тіледі.

Ақын есімін иеленген мектепте

балалардың толыққанды білім алуына, салауатты өмір салтын қалыптастыруға барлық жағдай қарастырылған. Сонымен қатар, білім ордасында оқушылар колөнер, тігін тігу сынды түрлі өнер үйірмелері мен спорттық шараларға қатыса алады.

Білім беру жүйесін жаңа белеске көтеру үшін ҚР Білім және ғылым министрлігінің қолдауымен жекеменшік салынған мектептерге мемлекеттік тапсырыс бойынша арнайы қаржы бөлінеді. Атап айтқанда, 2018-2019 оқу жылында қаладағы 11 жекеменшік мектептің 4200 оқушысы мемлекеттік сатып алу аясында қаржыландырылған. Бұл тұрғыдағы жұмыстар одан әрі жалғасын тауып, жекеменшік мектептердің түлектері биік белестерді бағындырып, еліміздің жарқын болашағы үшін қызмет етпек.

АТЫРАУЛЫҚ ОҚУШЫ - ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ОЛИМПИДАНЫҢ АЛТЫН ЖҮЛДЕГЕРІ

Кипр Республикасының математиктер одағының ұйымдастыруымен Кипр елінің Ларнака қаласында 23-ші жасөспірімдер арасындағы Балкан математикалық олимпиадасы өтті. Оған 17 ресми командадан құралған 112 адам қатысты. Олардың арасында 10 команда Балкан аймағынан болса, қалған 7 командалар өзге мемлекеттерден. Оның ішінде Қазақстан құрамасы да бар.

Балкан Жасөспірімдер Олимпиадасының тарихында тұңғыш рет Қазақстан құрамасы бейресми командалық жарыста екінші орынға ие болды. Олимпиада қорытындысы бойынша, Қазақстан құрамасы екі алтын, үш күміс және бір қола медальді жеңіп алды. Алтын медальдің бірін атыраулық оқушы Айбек Мырзатаев иеленді. Облыс әкімі Нұрлан Ноғайев Айбек Мырзатаевты, оның әкесі Исатай Сабитовты және Білім-инновация лицей-интернатының директоры Эльма Исмаилды қабылдап, жеңістерімен құттықтады.

ҚазҰУ ҮЗДІКТЕР ҚАТАРЫНДА

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Орталық Азия ЖОО-ларынан жалғыз болып QS «World University Rankings» халықаралық рейтингісінде ең үздік университеттер арасында 207 орынға ие болды. Бұл топқа посткеңестік аймақтан тек екі университет: ҚазҰУ және Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университеті (РФ) енді.

QS әлемдегі үздік білім ордаларына көп жылдан бері ғаламдық рейтинг жүргізіп келе жатқан беделді әрі ықпалды, барлық елде мойындалған халықаралық агенттік. Рейтингде алғашқы үш орынды АҚШ университеттері: Массачусетс технологиялық институты, Стэнфорд және Гарвард университеттері иеленген.

ҚазҰУ еліміздің жетекші университеті ретінде Тұңғыш Президент — Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев алға қойған әлемнің ең үздік 200 университетінің санатына ену бойынша, маңызды мемлекеттік міндетті жүзеге асыру үшін мақсатты түрде жұмыс істеуде. Соңғы бес жылда университет «QS WUR» рейтингінде 400 сатыдан астам белеске көтерілді. Әлемдік тәжірибеде бірде-бір ЖОО

мұндай өсу қарқынына қол жеткізген емес! QS сарапшыларының ұсынысы бойынша ҚазҰУ тәжірибесі әлемдегі жетекші университеттерде зерттелуде. Мұндай көрсеткіш білім беру мен ғылымның әлемдік нарығындағы университеттің жоғары бәсекеге қабілеттілігінің дәлелді айғағы.

Айта кету керек, «QS WUR by Subject» пәндік рейтингінің нәтижесінде ҚазҰУ ТМД елдері жоғары оқу орындарының арасында бірінші болып әлемдегі ең үздік 51-100 топқа енген. Жалпы аталмыш рейтингіге жетекші қазақстандық университеттің алты мамандығы кірді.

Ғаламдық ғылыми-білім беру кеңістігіндегі ҚазҰУ рөлінің артуын ескере отырып QS Қазақстанда халықаралық форум өткізуді шешті. Университеттің ғана емес, сонымен қатар Қазақстанның бүкіл жоғары білім беру жүйесінің әлемдік биік беделінің көрсеткіші болып табылатын «Адами мұра және жоғары технологиялар үйлесімі негізінде жетілу» атты әлемдік деңгейдегі шара 2019 жылдың қыркүйегінде әл-Фараби атындағы ҚазҰУ негізінде өтеді.

ҚазҰУ өзге де беделді халықаралық рейтингілерде қарқынды серпіліспен алға жылжуда. «Times Higher Education» британдық агенттігінің зерттеу нәтижесі бойынша ҚазҰУ Орталық Азияда алғаш болып әлемдегі ең үздік ЖОО-лар тобына кірді. «UI Green Metric Ranking of World Universities» жаһандық рейтингінде ҚазҰУ 172 орын алды, Еуропалық ғылыми-өнеркәсіптік палатасы еуропалық рейтингінде ҚазҰУ «АА» бағасына иеленіп, жетекші еуропалық жоғары оқу орындарының тобына енді. Танымал халықаралық «Great Value Colleges» (АҚШ) ұйымының зерттеу нәтижесі бойынша, ҚазҰУ әлемнің технологиялық дамыған университетінің ішінде 31-ші орынды бағындырды.

Аукымды құрылымдық модернизациялау, нәтижелерге негізделген менеджменттің жоғары тиімділігі және соңғы бес жылда 50%-ға дейін өскен бірегей инфрақұрылымдардың қарқынды дамуы ҚазҰУ-дың рейтингілердегі алға жылжуының маңызды факторы болды.

Университеттің әлемдік танылуы халықаралық әріптестік аясының кеңеюі және интернационализацияның дамуымен, сонымен қатар ҚазҰУ-дың БҰҰ «Академиялық ықпал» бағдарламасының тұрақты даму жөніндегі ғаламдық хабы ретіндегі белсенді қызметімен байланысты.

Перизат ЖАРЫЛҚАСЫНОВА

Дайындаған:
Г. БАҚЫТЖАНҚЫЗЫ

ҮЙҚАМАҚҚА ШЫҒАРУДАН ҚОРҚАТЫНДАЙ ӘБІШЕВ ТЕРРОРИСТ ПЕ?

Тергеу орындарының көздегені Ислам Әбішевтің ауыр денсаулығын сынау арқылы оны сындыру ма, әлде мүлде тындыру ма?!
4 маусым күні Нұр-Сұлтан қаласының мамандандырылған ауданаралық тергеу соты Ислам Әбішевке қатысты күзетпен ұстау түріндегі бұлтартпау шарасының мерзімін ұзартуын санкциялау бойынша сот болды. Судья Исаева айыптаушы прокурордың талабы мен Ислам Әбішевтің адвокаты, белгілі заңгер Абзал Құспанды тыңдады. Айыпталушы Ислам Әбішевтің өзі де сөйледі:

— Мені үйқамаққа шығармай, түрмеде ұстаудың негізі жоқ деп білемін. Біріншіден, бұрын тергеу амалдарына ықпал етеді деп сескенсе, қазір тергеу ісі толық бітті, енді ондай қауіп жоқ десек те болады. Екіншіден, мен зейнет жасындамын және денсаулығым күннен күнге қиындап барады. Мен қамауда отырған төрт айға жуық уақыттан бері бірнеше рет арыз жаздым прокуратураға. Ешқандай нәтиже жоқ. Мен түрмеде екі рет инфаркт алып, жедел жәрдем шақыртылды. Біріншісінде естүссіз екі сағаттай уақыт жаттым. Менің денсаулығымды тексеруге екі рет алып барды дәрігерге. Біріншісінде Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес Ұлттық бюросының полковнигі бастап, бес күзетші тар бөлмеде дәрігер қыздың төбесінен төніп тұрып, есін шығарып жіберді. Сонымен қоймай, біз сыртқа шыққасын әлгі полковник дәрігерге қайта кіріп, 15 минуттай сөйлесіп шықты. Екінші келгенімізде де дәл солай болды. Мен мұны дәрігерге қысым жасалды деп санаймын.

Мені үйқамаққа шығаруға қарсы тергеушілер тобы оған негіз жоқ деп жалтарады. Дәрігерлер тек менің денсаулығым туралы анықтама береді. «Үйқамаққа шығарылсын» — деген анықтаманы ешқандай дәрігер бере алмайды. Бұлардың бұлай қысым жасап, талап етіп отырғандары мені «Пара алуға оқталды» деп айыптаушылар, мен жасамаған қылмысты «жасадым, мойындаймын» — деп, істемеген істің бәрін мойныма алып, қос қолымды көтеріп шығуымды күтіп отыр. Ол болмайды, мен істемеген істі — жасамаған қылмысты мойныма алмаймын.

Үшіншіден, мен Суресурстар комитетін басқарып тұрғанда мемлекеттік бағдарламадан триллион теңгедей орасан қаржы үнемдеп, мемлекетке қыруар пайда әкелген басшымын. Яғни, менен пайда болмаса, зиян келмейді мемлекетке. Мені қашып кетеді деп күдіктенулеріңіздің де жөні жоқ. Осында сотқа қатысып

отырған туыстарым да, мені жақсы білетіндердің бәрі де маған кепіл бола алады.

Сот ханым, енді бұл үйқамаққа шығару мәселесін өзіңіз салмақтап, саралап, Арыңыз мен Заңымыз алдында шешіп беруіңізді сұраймын!

Бірақ бұл жолы да Ислам Әбішевтің үйқамаққа шығару туралы талабы қанағаттандырылмай, сот тағы бір айға ұзартты. Судья Исаеваның «Ары» мен «Заңы» бесінші рет белден басып, тағы да солай шешті...

Ислам Әбішевтің қорғаушысы Абзал Құспан бұған келіспей, апелляциялық шағым түсірді.

Біздің «әлемдегі ең әділ, гуманды соттың» тірлігіне қарасаң, тергеу орындарының айтқаны ешқандай заңдық негізге жатпаса да, бұлар үшін «бұйрық» секілді...

«Пара алуға оқталмай-ақ», өзінің кабинетінде бір дорба долларды — миллион долларды санап тұрып алғаны үшін ұсталған, оның видеосы барлық телеарналарда көрсетілген, қылмысы анық дәлелденген Ни сияқтылар үйқамақ түгілі мүлде ақталып, тергеу ісі жабылып, бостандыққа шығып кетеді де, елі үшін ерен еңбек етіп жүрген есіл ер Ислам Әбішевті қамауда ұстауға ешқандай негіз болмаса да, пайғамбар жасынан асқан, денсаулығы қауіпті адамды бесінші ай тастүрмеде ұстап келеді...

Сонда біздің тергеу орындары мен «әділ» соттың мақсаты не?! Олар үшін игі істерімен ісі қазақтың алғысын алған Ислам Әбішев, ұлттың әйгілі зиялылары бастап, 20 мыңға жуық адам араша сұрап, қолдап, қол қойған азамат аса қауіпті террорист пе? Әлде, олардың көздегені Ислам Әбішевтің ауыр денсаулығын одан әрі сынау арқылы оны сындыру ма, әлде мүлде тындыру ма?!.

Бірақ олар бірнәрсені — Халық қазынасын қорғаған Ислам Әбішевті халық та қорғайтынын ұмытпасын!

Қазыбек ИСА
Qazaquni.kz

Абзал ҚҰСПАН:

ӘБІШЕВТІ ҚАМАУДА ҰСТАУҒА ЕШҚАНДАЙ ЗАҢДЫҚ НЕГІЗ ЖОҚ

**СОТ ТЕРГЕУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ҰҚПАЛЫМЕН
ҚАМАУ МЕРЗІМІН АЙ САЙЫН АВТОМАТТЫ
ТҮРДЕ СОЗУМЕН КЕЛЕДІ...**

Нұр-Сұлтан қаласының қылмыстық істер жөніндегі апелляциялық сот алқасына ҚР ҚК-24 б, 3 б, 366 б, 4 б-мен күдікті деп танылған И.А.Әбішевтың мүддесінде қорғаушысы Абзал Құспан шағым түсірді.

ШАҒЫМ

Күзетпен ұстау туралы бұлтартпау шарасын санкциялау туралы Қаулыға

Нұр-Сұлтан қаласының мамандандырылған ауданаралық тергеу сотының судьясы А.И.Исаева 04 шілде 2019 жылғы Қаулысымен, менің қорғауымдағы А.И.Абишевке күзетпен ұстау туралы бұлтартпау шарасын 5 айға, яғни 06 тамыз 2019 жылға дейін ұзарту туралы шешім қабылдады.

Аталған сот Қаулысы заң талаптарына, оның ішінде ҚР қылмыстық процестік кодексіне, сонымен қатар, Қазақстан тарапы ратификациялаған халықаралық шарттардың нормаларына да қайшы келіп отыр.

Атап айтқанда:

ҚР ҚПК-ның 136-бабымен бұлтартпау шараларын қолдану үшін негіздер көрсетілген. Оған сәйкес, «Күдіктіге, айыпталушыға қатысты бұлтартпау шарасын таңдау кезінде, егер қатандығы неғұрлым жеңіл бұлтартпау шарасы болса, мұндай шараны қолдану мүмкіндігін қарау қажет» — екендігі анық.

көрсетілсе де, А.И.Абишевке қатысты бұл заң нормалары қолданылмай отыр.

Сонымен қатар, ҚР ҚПК-ның 138-бабымен бұлтартпау шарасын таңдау және қосымша шектеулер белгілеу кезінде ескерілетін мән-жайлар қатарына;

- 1) жасалған қылмыстың ауырлығы;
- 2) күдіктінің, айыпталушының жеке басы, оның жасы;
- 3) денсаулық жағдайы;
- 4) отбасы жағдайы, отбасында асырауындағы адамдардың бар-жоғы;
- 5) күдіктінің, айыпталушының әлеуметтік байланысының орнықтылығы;
- 6) күдіктінің, айыпталушының беделі;
- 7) айналысатын ісі;
- 8) күдіктінің, айыпталушының тұрақты жұмыс орнының немесе оқуының бар-жоғы;
- 9) мүліктік жағдайы;
- 10) тұрақты тұрғылықты жерінің бар-жоғы және басқа да мән-жайлар ескерілуге тиіс — делінсе,

Осы баптың 2 бөлігінде, «Осы Кодекстің 136-бабында санамаланған негіздер болмаған кезде, жасалған қылмыстың ауырлығы күзетпен ұстау түріндегі бұлтартпау шарасын таңдау үшін жалғыз негіз бола алмайды» — деп, тайға таңба басқандай нақты көрсетілген.

Енді осы заңмен бекітілген негіздердің әрқайсысына жеке-жеке тоқталып өтсек;

1) жасалған қылмыстың ауырлығы — Жоғарыда ҚР ҚПК-ның 138 бабы, 2 бөлігіне сілтеме жасағанымдай, жасалған қылмыстың ауырлығы күзетпен ұстау түріндегі бұлтартпау шарасын таңдау үшін жалғыз негіз бола алмайды!

2) күдіктінің, айыпталушының жеке басы, оның жасы; — А.И.Абишев 63 жасқа толып, толық зейнет жасына шыққан зейнеткер, өз ортасы емес, Республикаға танымал тұлға! Ол туралы, жалпы елге қылған еңбектері, атқарған қызметтері туралы бұдан бұрынғы шағымдарымызда жеткілікті негіздер келтірілген, сонымен қатар, Абишевке ара түсіп, істің объективті тергелуін сұрап Елбасы, Республика Президенті атына Қазақстанның белгілі азаматтары тарапынан бір емес, бірнеше хаттар жолданған, оған 20 000-ның үстінде адам қолдарын қойған, бір емес бірнеше мемлекеттік наградалар алған, оның ішінде «Құрмет», «Парасат», үшінші дәрежелі «Барыс» ордендерімен марапатталған, яғни, бұл жағдайлардың барлығы Абишевтың жеке басы мінсіз екендігін анық көрсетіп отыр!

3) денсаулық жағдайы — бұған дейін бір емес, бірнеше рет Абишевтың денсаулық жағдайының қиындығы туралы шағымдарымызда көрсеттік, «Д» есебінде қамауға алынғанға дейін тұрғаны, тергеу изоляторы жағдайында бірнеше рет есінен танып құлап қалғаны, тиісті медициналық көмектер ала алмағаны да бірнеше рет айтылды және сотқа дәлелдер ұсынылды;

4) отбасы жағдайы, отбасында асырауындағы адамдардың бар-жоғы — И.Абишев отбасылы жеті баланың әкесі, оның ішінде 2013 және 2015 жылдары туылған балалары көмелетке толмаған;

5) күдіктінің, айыпталушының әлеуметтік байланысының орнықтылығы — И.Абишев ҚР азаматы, бүкіл өмірін Қазақстанда тұрып, Қазақстанға қызметке арнаған адам, ол үшін оның атқарған қызметтерін, іс материалдарында көрсетілген жеке басы биографиясымен танысса да жеткілікті. Яғни, аталған жағдайлар Абишевтың әлеуметтік тығыз байланысы бар екендігін дәлелдейді;

6) күдіктінің, айыпталушының беделі — жоғарыда, 2 бөлімде көрсетіп кеткенімдей, Абишевтың атқарған қызметтері, алған мемлекеттік марапаттары, ол үшін еліміздің маңдайалды азаматтары қолдарын қойып, 20 000-ға үстіндегі адамның қолдау білдіріп, араша сұрап жазған хаттары, И.Абишевтың ел алдындағы беделін көрсетсе керек!

7) айналысатын ісі — Абишев бүкіл ғұмырын мемлекеттік қызметке арнап, оны өте абыроймен атқарып келген адам!

8) күдіктінің, айыпталушының тұрақты жұмыс орнының немесе

оқуының бар-жоғы — қамауға алынғанға дейін Абишев тұрақты түрде ҚР Су ресурстары Комитетінің бастығы қызметін атқарып келді, осы қызметте жүріп бір емес бірнеше мемлекеттік марапаттарға ие болды;

9) мүліктік жағдайы — Қазақстан Республикасының аймағында өзінің және отбасы мүшелерінің атында жылжымайтын мүліктері тіркелген;

10) тұрақты тұрғылықты жерінің бар-жоғы және басқа да мән-жайлар — тұрақты тұрғылықты жері бар және ол тергеумен анықталған, басқа жағдайлар ретінде оның бұрын-соңды қылмыстық істерге қатысы болмағаны, қазіргі тағылып отырған айыптарының дәлелденбегені және күмәнділігін келтіруге болады.

Көріп отырғанымыздай, заңмен бекітілген бұлтартпау шарасын қолдану кезінде ескерілуі тиіс 10 негіздің 9-да Абишевтың пайдасына шешіліп тұр, ал күдіктеліп отырған қылмыстың ауырлығы ескерілмеуі керек туралы 138 баптың 2 бөлігіне сүйенер болсақ, Абишевты қамауда ұстаудың ешқандай заңдық негізі жоқ екендігін көруімізге болады!

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабына сәйкес Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы — адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары — делінген.

Конституцияның 29 бабы, 1 бөлігіне сәйкес, Қазақстан Республикасы азаматтарының денсаулығын сақтауға құқығы бар.

Қазақстан мемлекетімен ратификацияланған «Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактінің» 6 бабында да, өмір сүру құқығы — әрбір адамның ажырамас құқығы болып табылатындығы бекітілген.

Соған қарамастан, И.Абишевтың тергеу изоляторы жағдайында қайта-қайта ауырып, құлап, есінен танып, жедел-жәрдем шақыртуға мәжбүр болып жатса да, осы кезге дейін оған тиісті медициналық көмек көрсетілмей, денсаулығын күтуге, өмірін сақтауға жағдай жасалынбай келеді.

Аталған халықаралық Пактінің 9-бабында былай делінген (сөзбе-сөз): «Әрбір адамның бостандыққа және жеке басының өміріне қол сұғылмауына құқығы бар. Ешкім де еріксіз қамауда немесе тұтқында ұсталуға тиіс емес. Әркім өз бостандығынан тек қана заң негізінде және сол заңда белгіленген процедураға сәйкес айырылуы мүмкін».

Біздің жағдайда, жоғарыда көрсеткеніміздей қылмыстық процестік кодекстің өзімен бекітілген негіздердің барлығы сақталмай отырса да, Абишев заңсыз қамауда отыр.

Көрсетілген баптың 4 бөлігінде былай делінген (сөзбе-сөз) «Қамау немесе тұтқында ұстау арқылы бас бостандығынан айрылған әрбір адамның, оның ұсталуының заңды-заңсыз екендігі туралы сот кідіртпей қаулы шығарып және ұсталуы заңсыз болған күнде оны босату туралы бұйрық беру үшін ісі сотқа қаралуына құқығы бар». Алайда, Абишевке қатысты тергеу соты, өкінішке қарай, біздің ешбір дәлелдерімізге құлақ аспай және оған қарсы ешқандай уәж келтірмей, тергеу органдарының ықпалында кетіп, ай сайын автоматты түрде Абишевтың қамау мерзімін созумен келеді.

Осы аталғандардың негізінде, ҚР ҚПК-ның 107, 136, 138, 146 баптарын басшылыққа ала отырып,

СҰРАЙМЫН

Нұр-Сұлтан қаласының мамандандырылған ауданаралық тергеу сотының судьясы А.И.Исаеваның, И.Абишевқа қатысты 04 шілде 2019 жылғы күзетпен ұстау туралы бұлтартпау шарасын 5 айға, яғни 06 тамыз 2019 жылға дейін ұзарту туралы Қаулысын өзгертуді, оған қатысты үй қамағына ауыстыру туралы жаңа Қаулы қабылдауды.

Абзал ҚҰСПАН,
Қорғаушы

ХАЛЫҚ ИСЛАМ ӘБИШЕВТІҢ ӨМІРІНЕ АЛАҢДАУЛЫ

Қазақты қоныстандыруға Жерұйық іздеп жүріп, жарықтық, Асанқайғы бабамыз: «Төбесіне үй тігетін, баурайына мал өрбітетін, етегіне егін салатын Екі Келес, бір Талас жер жәннәті екен-ау, әттең, сауырыма өңгеріп әкете алмаймын, — дей келе:

— Көкектен басқа құсы жоқ, көкпектен (бізде ебелек деп аталады) басқа шөбі жоқ, ыстығына құс қанаты сүйіп, шошқа шыңғыратын жер сөрпысы осы екен деген жері — қазіргі біз мекендеп отырған Жаушықұм даласы екен. Қазіргі Шардара қаласының ежелгі атауы — (VIII-X ғғ) Жаушықұмтөбе.

Кешегі кеңестік солақай саясаттың ықпалымен, төменге қарасаң дариясы көрінбейтін, қырға шықсаң теңізі көрінбейтін, құлазыған қу мекен далаға егін саламыз десе, ел сенбейтін біздің осы өңірге 1970 жылы қала, ауданды көкөніспен қамтамасыз етуге бағытталған «Юбилейный» кеңшары құрылған еді.

«Ураның» күші қай жерге дейін апарар дейсің, тәйірі, ел қоныстанып қалған сол ағын суы жоқ, жағатын отыны жоқ кеңшар үкіметтік саясатпен бірге тоқырап, халық әбден титықтап, ел көшіп жатқан кезде, кеңшарды «Бір көтерсе Ислам Әбішев көтерер» деген болуы керек, халық отызға толмаған жас директор Ислам Әбішевті сайлау арқылы басшылыққа әкелді.

Сырдария өзенін бұрып кеп қорана кіргізгендей, Исекең келе сала 24 сағат бойы бір тоқтатпай су айдап, кетпен ұстап көрмеген қазақтың бәрін дикан қып жібергені — айна қатесіз ақиқат.

Халықтың көзі жетпесе де, Исекеңнің айтқанына еріп, 5-6 көтермемен дариядан 15-20 метр биіктікке

су тартып шығарып, нәпақа тапқан еңбекші халық өз өнімдерін арысы Ресей, Балтық бойы елдеріне, берісі Қазақстанның батыс, солтүстік қиырларына тоқтаусыз жеткізіп, өңір көкөнісінің өзбектерге тәуелділігін жойып, елді саудаға үйретіп, әлауқатын бір түзеп беріп кеткені бар еді.

Әкесі жасамаған қамқорлықты іскер басшыдан көрген сол бір топ ауыл Исекеңнің сол кездерде көрсеткен игіліктерін әлі жыр қып айтып отырады. Яғни, 2359 халқы бар «Жаушықұм» ауылы, 80 000-дай халқы бар Шардара ауданы қазіргі кезде «Исекеңнің тірлігі» не болды екен?...» деп оның денсаулығына да, өміріне де көңілдері аландаулы. Олардың барлығы тілеулес болғанымен, өз дауысын қосу үшін әлеуметтік желіні қолдануды, қолдау көрсету тетіктерін білмейді. Айтатындары: «Аққа — Құдай жақ, Исекең жабылған жаладан ақталып шығады, еліне келіп тоқырап қалған ауыл шаруашылығын көтереді» деген сенімде. Олардың да осы аманатын қолдау тобына жеткізуді парызымыз деп мақсат тұтып, аманаттарын жеткізе отырып, Алла көптің тілеуін берсін, азаматымыз ортамызға оралсын дегім келеді.

Көбекбай ЕСПАН,
Зейнеткер ұстаз, «Облысқа сіңірген
енбегі үшін» медалының иегері
Түркістан облысы,
Шардара ауданы

лып кете жаздаған ол, қолындағы серіппелі пышағымен мені жарып тастамақ болды. Сол мезетте оның алдына Жәмила тұрып, мені қорғап қалды. «Махаббат не дегізбейді, аштық не жегізбейді» демекші, осылай ерлік жасағаным бар.

– Жазушылыққа келу жолыңызға үнілсек... Кімге еліктеніңіз? Жастық шақта мұрт қойған келбетіңізді ел-жұрт Сәбит Мұқановқа ұқсататындай...

Халықаралық М.Шолохов атындағы сыйлықтың иегері қаршадайынан-ақ қолынан қаламы түспеген қарымды қаламгер қазақ әдебиетінің дамуына өзінің зор үлесін қосып келеді. Жазушы Сәбит Досановтың сыр-сұхбатында бір сәт оның балалық шағына саяхаттай отырып, шығармашылық лабораториясына үңіле түсеміз.

Сәбит ДОСАНОВ, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты:

ЕЛ БАҚЫТТЫ ЕР БАҚЫТТЫ

ӨЗІМНЕН ЖЕТІ ЖАС ҮЛКЕН ЖӘМИЛАҒА ҒАШЫҚ БОЛДЫМ...

– Болашақ атақты қаламгер Сәбит Досанов қандай бала болды екен?

– Мен 1940 жылы тудым. Ал 1941 жылы соғыс өрті тұтанды. Балалық шағым осындай қиын бір кезеңмен тұспа-тұс келді. Жеңіс туы желбірегеннен кейін де халыққа ес жию онайға түскен жоқ. Тұрмыс ауыр. Сондықтан, бесіктен беліміз шықпай жатып еңбек еттік. 4-ші кластан бастап шөп шабу жұмыстарына араластық. Шындығын айтқанда, көп ойнауға да уақыт та тапшы еді. Бір сөзбен айтқанда, заманның өзі бізді еңбекор балаға айналдырды.

– Ардақты ата-аналарыңыз қандай кісілер еді?

– Анам – Мағрипа ешқандай сауаты жоқ, хат танымаған адам. Әкем – Айтмұхан қаржы-қаражат бөлімінде қызмет атқарған шенеунік. Үнемі ат үстінен түспеген азамат-тұғын.

– Неше ағайындысыз?

– Менің шешем он баланы дүниеге әкелген алтын құрсақты ана. Өкінішке орай, оның төртеуі мезгілінен бұрын өмірден өтті. Аллаға шүкір, қазір алты ағайынды (үш ұл, үш қыз) дін аманбыз. Тұрлық-бек, Ғабит атты інілерім мен Эльмира, Әмина атты қарындастарым Елордасы – Нұр-Сұлтанда. Ал ең кіші қарындасым – Сәбила Алматы облысына қарасты Комсомол ауылында тұрады. Қазіргі таңда бауырларымыздың барлығы өмірден өз орындарын тапқан, бір отбасының ұйтқысына айналған жандар.

– Алғашқы қаламақыңыз қандай болды?

– Оқушы кезімде жазған «Пішен даласында» атты шағын әңгімем «Пионер» журналында жарық

көрді. Одан кейін ол шығармам «Ана тілі» оқулығына еніп, тағы біраз басылымдарға шықты. Нақты есімде жоқ, бірақ көлемді қаламақы берілген-ді.

Бір жолы тілшілер келіп сұхбат алғанда, анам: «Алғашқы әңгімесіне бір уыс ақша келіп, мына самаурынды сол кезде алғанбыз», – дегені бар.

– Ең алғашқы махаббатыңыз несімен есте қалды?

– Оқушы кезімде өзімнен 7-8 жас үлкен Жәмила деген қыз мені ғашық етті. Өзі керемет бір сұлу қыз еді. Ол кезде қайбір махаббат дейсің?! Қолынан ұстасақ соған да мәзбіз.

Бір жолы екеуміз киноға бардық. Оның жігіті ауылдағы атышулы атаман тұғын. Кино-театрда отырған жерімде маған сес көрсеткісі келді. Мен де аяған жоқпын. Түрлі тәсілді ағаларымнан үйреніп, дайындалып барғанмын. Қолымда қорғасын құйылған серіппе бар, сонымен иектің астынан бір пердім. Сол жерде оның мұрны қанап кетті. Ызадан жары-

– Мен Қостанай облысына қарасты, Амангелді дейтін ауданда өмірге келдім. Яғни, Ахмет Байтұрсынов, Міржақып Дулатовтардың еліненмін. Осындай қазақ әдебиетінің алыптарын тудырған топырақтан нәр алып өстім. Мұның өзі менің өміріме зор ықпал еткені сөзсіз.

Сондай-ақ, әдебиетке деген айрықша құштарлығым мені жазушылыққа жетелеп келгендей. Сейтжан Омаровтың «Балзия» дейтін повесін оқыдым. Осыдан кейін, Бейсенбек деген нағашымның нұсқауымен классиктерді шетінен оқи бастадым. Менің проза жазуыма ықпалын тигізген ұстазым – Сәбит Мұқанов. Бұрын Сәбең (Сәбит Мұқанов) басымда толған пьеса, роман, повесть, қайсысын жазарымды білмеймін, уақыт жетпейді дейтін. Дәл қазіргі таңда менде дәл осындай жағдай. Көпшіліктің Мұқановқа ұқсатқаны рас. Халық айтса, қалт айтпайды ғой. Бүгінде сол Сәбендердің деңгейіне жетуге ұмтылып келе жатқан жайымыз

бар. Бұл үшін, әлбетте, Аллаға сансыз шүкірлік етемін.

– «Екінші өмір» деп аталатын атақты шығармаңызды жазу идеясы қалай келді?

– Жастайымнан-ақ, Қасым Аманжолов шығармашылығы менің жүрегімнің төрінен орын алды. Бейсенбек Әбенев деген нағашым кітап оқуға баулыды. Бір жолы маған Қасым Аманжоловтың 1951 жылы Тәкен Әлімқұловтың алғы сөзімен шыққан үш томдық кітабын алып келді. Бұл кітаптар жеке кітапханамда әлі күнге дейін сақталып тұр. Қасымның шығармашылығы мені қатты баурағаны соншалықты, оның жырларын әлі күнге дейін жатқа білемін.

Кейін жоқтаушысы жоқ Қасым да ұмытыла бастады. Содан мен «Қазақ әдебиетіне» «Қасым қалай жазды?» деген мақала жаздым. Арада біраз уақыт өткенде қарақалпақстандық оқырманнан Қасым туралы роман жазуды сұраған хат келді. Осы хаттың түрткі болуымен, Қасым туралы пьеса жазылды.

де рас. Сыннан көп «таяқ жесем» де қол үзген жоқпын. «Соны іздер», «Қазына», «Жүректің отын сөндірме» деген монографияларым жарыққа шықты.

«СЕН АҚЫЛДЫ ЕМЕС,
ДАНЫШПАН ЕКЕНСІҢ...»

– Айтпақшы, сіздің Қонаевпен достығыңыз қалай басталды? Екінші бірі қабылдауына кіре алмайтын тау тұлғамен сіз қалай достасыз жүрсіз?

– «Қазақ әдебиеті» газетінде бөлім меңгерушісі қызметін атқарып жүрген кезімде Қонаевтың қабылдауына алғаш рет кірдім. Сонда өмірімде бірінші рет патшаның алдында сөйлей алмай қалдым.

– Мысы басқан шығар...

– Олай деуге келіңкіремейтін шығар. Ол кісінің менің айтма деп дайындап барған сөзімді айтып қойды. Бары осы.

– Сонда қалай?

– Кабинетіне кіріп, қал-жағдай сұрасқан соң, Дінмұхаммед Ахметұлы: «Бүгін мен үшін та-

Одан кейін де мен Қасымның өмір жолына тереңірек үңілдім. Оның әдебиет әлеміндегі дос жарандары мен әріптестерімен көп сырластым. Нәтижесінде, оқырман қауымның ерекше ықыласына бөленген «Екінші өмір» атты роман өмірге келді. Бұл туынды бірқатар шет тілдеріне аударылғандықтан, алыс-жақын шетелдерге де жете таныс.

– Сізді сынағандар көп пе?

– Өмірдің ақ пен қарасының қатар жүретіндігі іспетті, шығармашылық адамдарының сын пен мақтауды қатар естуін заңдылық деп білемін. Жеке басыма келсек, мені сынағандар да, мақтауымды асырғандар да жетерлік.

– Сәбит аға, сіздің сын жанрына қалам тербегеніңізді де білеміз. Жалпы, бұл жанр сізге не берді?

– Атақты журналист Төлеубай Ыдырысовтың кеңесімен сын жанрына бет бұрдым. Әділдікті ту етемін деп қазақ әдебиеті алыптарының да кейбір шығармалары да сын садағыма ілінгені бар. Содан кейін, жауларымыздың көбейгені

рихи күн. Өйткені, мен өзіңіздей қазақтың болашақ ұлы жазушысымен кездесіп отырмын. Сол үшін де мен өзімді бақыттымын деп есептеймін», – демесі бар ма?!

Ал мен: «Бүгін мен үшін тарихи күн. Өйткені, мен өзіңіздей ел басқарып отырған дара тұлғамен кездесіп отырмын. Сол үшін де бақыттымын», – деп айтамын деп дайындалып барғанмын. Содан қапелімде аузыма басқа сөз түспей анттарылып қалғаным бар.

Екеуара әдебиет туралы біраз әңгімелестік. Ол кісі арасында бірқатар ақын жазушылар туралы сұрады. Әңгімеміздің жарасқаны соншалықты, үш сағаттың қалай өте шыққанын да аңғармай қалыппыз. Содан кейін мен ыңғайсызданып, кайтуға ниет білдірдім.

Димаш Ахметұлы: «Қандай шаруа бар?» – деп сұрады.

«Ешқандай шаруа жоқ», – дедім. Шындығында да бірдеңе сұрай келмеген едім.

Сөйтсем, ол заманда «патшаның алдына келген адам бір шаруасын бітіріп кетуі керек» деген жазылмаған заң бар екен. Мен оны кейін білдім. Содан шамалы ойланып тұрдым да: «Ақыры айт деп қалдыңыз, бір өтінішімді айтайын», – дедім.

Ол кісі: «Айтшы, айтшы», – қарап тұр.

Мен: – «Сізді сағынғанда келіп тұрсаң біра ма?», – дедім.

Ол кісі біраз тұрып қалды да, мені келіп қапсыра құшақтай алды. «Мен сені ақылды жігіт екен деп жүрсем, сен данышпан екенсің ғой», – деді. Осылай басталған кездесуіміз кейін достыққа ұласты.

– Кезінде бір мақаланызбен-ақ, қыруар шаруа бітіргеніңізді білеміз... Осы төңірегінде де әңгіме негін ағыта отырсаңыз...

– Ол заманда баспасөздің құдыреті күшті еді ғой, шіркін. Ұмытпасам, 4-класс оқып жүрген

кезімде «Социалистік Қазақстан» газетіне «Басшылар — айда, халық қайда?» деген мақала жаздым. Ауылымызда моншаның жоқтығы аталмыш мақаланың өзегіне айналған-ды. Мақаланың толық нұсқасы газет бетінде жарияланба да, ол туралы дерек шыққан-ды. Аядай ғана ауылдың мәселесі бүкіл елге тарағаннан кейін, аудан басшылығы тік тұрып, халыққа жылыту қазандығын алып, монша салып берген еді. Арқалықты қыстан қалай аман алып шыққанымды да жергілікті халық әлі күнге дейін аңыз қылып айтып жүр. Жалпы, мұндай мысалдар жетерлік.

— Сәбит аға, құпия болмаса биліктің тізгінін ұстаған азаматтармен қарым-қатынасыңыз туралы да айта отырсаңыз...

— Билікте жүрген азаматтардың көпшілігімен сәлемім түзу. Олардың бәрін тізбектеп отырудың қажеті шамалы. Сондықтан, бұл тұрғыда Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевпен қарым-қатынасымыз туралы аз кем айтып өткенім жөн шығар. Біріншіден, Нұрсұлтан Әбішұлы менің сүйікті оқырмандарымның бірі. Екіншіден, біз жолдаспыз.

БОЛМАЙ, БОЛМАЙДЫ...

Үшіншіден, Құдай қосқан мыңжылдық құдалармыз.

Бүгінгі Президентіміз Қасым Жомарт Тоқаевпен де қарым-қатынасымыз түзу. Мерекелерде ол кісі арнайы құттықтау жіберіп тұрады. Бір жолы ел газеті — «Егемен Қазақстанға» Тәуелсіз Қазақстан мен Елбасымыз туралы мақалам шыққаннан кейін хабарласып, шығармашылығымға зор табыс тіледі. Жалпы, әдебиет өкілдерімен биліктің тығыз қарым-қатынас орнатқаны жөн-ақ. Бүгінде Жазушылар одағының бастама-сымен бұл бағыттағы жұмыстар күн санап жанданып келеді десек қателеспейміз.

— Жазу тәртібіңіз қалай? Күй талғайсыз ба?

— Таңғы астан кейін баспасөзге шолу жасаймын. Еліміздегі жарық көретін республикалық басылымдардың барлығының дерлік тұрақты оқырманымын. Түстен кейін сағат үш пен алтының арасы — тынығатын уақытым. Кешқұрым көркем әдебиет оқимын немесе шығармашылықпен айналысамын. Көбіне түнде жазамын. Өйткені, түн — тыныштық әлемі. Жаныма

жайлылық сыйлайтын мезет те осы.

— Жазудан өзге қандай ермегіңіз бар?

— Менің хоббиім — кітап оқу. Бұрындары қаламсап жинағанмын. Кейін бәрін таратып жібердім.

— Өмірлік принципіңіз қандай?

— Менің өмірлік принципім — қандай жағдайда да өтірік айтпау. Адамнан айланды асыруды мүмкін, бірақ Алладан ештеңе жасыра алмайсың. Жылтыраған өтірікті суқаным сүймейді. Өзімнің көлгірсіп, өтірікті көпірткен кезім жоқ. Ілуде бір зиянсыз өтірік айтқан болуым мүмкін.

— Жаныңызды ұғар достарыңыз туралы сыр шертсеңіз... Достыққа адалсыз ба?

— Әрине, досқа адалмын. Қазақтың белгілі жазушысы Олжас Сүлейменов екеуміздің достығымызға елу жылдан асты. Бір-бірімізге адалдық танытуымыздың арқасында арамыздан қыл өткен емес деп айта аламын. Менің де Олжастың да жаулары аз емес еді. Дегенмен, осындай қиын кезеңдерде, бір-бірімізді тек ғана қолдай білдік. Екеуміз бір-біріміз

үшін қаншама рет «таяқ» жедік те. Бірақ қай кезде де бір-бірімізді сатқан емеспіз.

— Жазушылардың арасында шетелдік достары көбі де өзіңіз-ау... Өзге ұлттың өкілдерімен қалай тіл табысасыз? Осының да сырын ақтарсаңыз екен?

— Оның әлдеқандай бір сыры жоқ. Мүмкін жақынды да жатты да жатынбайтын қазақ қалпымының арқасы шығар. Тағы бір атап өтерлік дүние — 1973 жылы елімізде Азия-Африка елдерінің 5-ші конференциясы өтті. Осынау дүбірлі шараға дүниежүзінің әлемге аты мәшһүр жазушыларының барлығы бас қосты. Ел үшін де әдебиетіміз үшін де тарихи маңызы зор бұл шарада жазушылардың штабын басқару маған жүктелді. Өзіме артылған сенімге селкеу түсірмей, қызметімді өте жоғары деңгейде атқарып шықтым.

Осы халықаралық жиыннан кейін әлемнің түкпір-түкпірінен достар таптым. Сол кезде бастау алған таныстығымыз достыққа ұласып, әлі күнге дейін жалғасын тауып келеді.

«ДОСАНОВ АФРИКАДА ДА — ДОСАНОВ»

— Қаламгер қауымның арасында «Досанов Африкада да — Досанов» деген сөздің бар екенін білеміз. Осы сөздің шығу мәнісіне тоқталып кетсеңіз...

— Бір күні атақты жазушыларымыздың бірінің Африкаға жолы түсіпті. Содан барған шаруасын бітіріп, елге қарай қайтайын десе ұшағы екі күннен кейін ұшады екен. Қапияда қалтасында қаржысы таусылғанын өзі де аңғармай қалыпты. Өзі аса білінкіремейтін сонау Африкада далада қалғандай күй кешкен оның ойына менің достарым орала кетеді ғой. Содан Африканың белгілі жазушысы Тедир Диапка менің атымнан хабарласып мән-жайды айтады. Ол кісі сол мезетте-ақ, арнайы көлік жіберіп оны алдырып, арнайы қонақ етіп күтіп, құрмет көрсетеді. Билетін де әперіп, ұшаққа отырғызып жібереді. Содан сол ағамыз елге оралған соң «Досанов Африкада да — Досанов» деп африкалық жазушылардың өзіне көрсеткен сый құрметін жырғып айтқаны бар.

— Мінезіңіз қандай? Отбасына жайлысыз ба?

— Негізінен мен момын әрі өте жуас адаммын. Бірақ намысыма тисе, бір кешірем, екінші рет кешірем, үшіншісінде кешіре алмаймын.

Отбасына жайлымын. Көп нәрсеге араласа бермеймін.

— Жан жарыңыз — Құралай ханымды қалай жолықтырдыңыз?

— Алла берген тіл байлығының арқасында кез-келген адамның тілін табу маған аса бір қиындық туғыза қоймайды. Бірақ ауылдан келген мен үшін астаналық арудың көңілінен шығу оңайға түспегенін несіне жасырайын? Небір қызықты да қимас сәттер өтті ғой.

1985 жылы «Вокруг Европа» бағдарламасымен шетелге саяхаттадық. Өзімнен он жас кіші Құралайды сол кезде кезіктірдім. Ол тұста мен КСРО әдебиет қоры Қазақ бөлімшесінің директоры қызметіндемін. Билік тізгіні қолымда. Сөйткен маған мұрнын шүйіріп қарағысы келмеді ол. Киноға, биге шақырамын, бірақ маған жуыттын түрі жоқ. Тіпті, бұрылып та қарағысы келмейді. Соған зығырданым қайнап: «Мен Сәбит Досановпын, сен бір жапырақ боп алып маған неге қарамайсың?», — дедім. Ал, ол: «Ну, и что», — деп шорт кесіп, сөйлеспей қойғаны бар.

Ол заманда қазіргідей телефон деген жоқ. Қайта-қайта ақ қағазға хат жазып жіберіп отырдым. Хатты оқыды деген хабар жетсе, көңілім бір марқайып қалатын.

— Ол кісінің ата-анасының сізге деген көзқарасы қандай еді?

— Құралайдың әкесі — белгілі дипломат Ахмет Аққошқаров, ал анасы — қазақ әйелдерінен шыққан тұңғыш геолог, академик Патшайым Тәжібаева. Біз екеуміз бас қосқанда әкесі өмірден өтіп кеткенді. Ал анамыз — Патшайымның маған деген көзқарасы қашан да оң еді. Мені өз ұлындай қабылдады. Екеумізге дүркіретіп той жасап, бақыт тіледі. Той үстінде анамыздың: «Бүгін менің арманым орындалды, ұлым жоқ еді, ұлды болдым», — дегені әлі күнге дейін есімде.

— Өмірлік серігіңізге сыйлық жасап қуантып тұратын шығарсыз?

— Құралай екеуміздің шаңырақ көтергенімізге бүгінде 33 жылға жуықтады. Сыйлықтардың атын атап, түсін түстеп жату қисынсыз. Отасқанымызға отыз жыл толған

БЛИЦ-САУАЛ:

- Ең жақсы көретін сөзі қандай?
- Аман бол.
- Ең ұнатпайтын сөзі.
- «Жоқ» деген сөз.
- Сіздіңше бақыт деген не?
- Бақытсыздық болмаса, сол бақыт.
- Ең әлсіз тұсыңыз?
- Сенгіштігім.
- Өмірде пенделікке бой алдырған сәттеріңіз бар ма?
- Әрбір пенденің басында ондай сәттер кездеседі.
- Өзінің қандай мінезін ұнатады?
- Салмақтылығым ұнайды.
- Өз бойындағы ең ұнатпайтын мінезі?
- Эмоцияға берілетіндігім.
- Біреуге қиянат жасаған кезіңіз болды ма?
- Жоқ. Ешкімге қиянат жасаған емеспін.

тұста мен оған қандай сый жасарымды білмей біраз ойландым. Ақыры көп толғанып, «Ақыл мен сұлулықтан жаратылған, жан екенсің жаным-ау дара туған» атты кітап шығардым. Жан жарыма сыйлаған ең бір бағалы сыйлығымның бірі осы деп ойлаймын.

— Ұлыңыз — Данияр туралы да бірер сөз қозғасаңыз?

— Данияр — бұл ерекше туған бала еді. Он жасқа дейін денсаулығы жиі мазалады. Үнемі дәрігердің бақылауында жүрді. Демікпе ауруына шалдыққандықтан, тұрақты түрде Қырғызстанға барып ем алып тұрдық. Өсе келе денсаулығы бір қалыпқа келе бастады.

21 жасында Анжелина атты орыс қызына біздің рұқсатымызбен үйленді. Дәл үйлену тойы күні өмірден өткені өзегімізді өртеген өкінішке айналды. Ал ойда-жоқта сүйген жанынан айрылған Анжелика Досанова Даниярдың өмірден өткеніне 6 жылдан асса да, әлі күнге дейін тұрмыс құрған жоқ. Бүгінде ұлымыздың орындалмай қалған бизнес жоспарларын жүзеге асыруда.

Даниярымды ойласам, көкірегім қарыс айрылады. Көзім жасқа, көңілім қайғыға толады. Бір көруге зар болып сағынғанда ұлымды дене мұздап, жүрек сыздап кетеді.

Алайда, Алла ісіне не шара? Алла салды мен көндім. Амалым бар ма, көнбеске, тозақтай азапқа төзбеске? Аз ба, көп пе, қалған өмірде Даниярымды жоқтап өтемін...

Шексіз сүйдім жанымнан артық көрген Даниярымды. Қазір де сүйем мен оны! Көкжиекке сіңген күн құсап бір күні мен де батамын, жарық дүние дейтін жалғанға қолды бір сілтеп, Даниярымның жанына барып жатамын...

— Көкейде жүрген қандай тілегіңіз бар?

— Бірінші айтар тілегім: ел бақытты болмай, ер бақытты болмайды. Тәу егер — Тәуелсіздігіміздің тұғыры қашан да биік, еліміз аман, жұртымыз тыныш болсын! Жаратқан иеміз жарылқап, халқымызды айтып келмейтін түрлі апаттардан сақтаса екен.

Екінші тілегім: Алла амандық берсе, жарты жылды артқа тас-тасам, сексенге табан тіреймін. Токсанды да көрсем, бойдағы білімді халқыма берсем екен деп тілеймін.

— Ағынан жарыла айтқан әңгімеңіз үшін рахмет!

Сұхбаттасқан:
Гүлмира САДЫК

ЖЕНЩИНА И ВЕРБЛЮДЫ: СЕНСАЦИОННОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ ИЗ МОНГОЛИИ В АНГЛИЮ

Оказалось, и в наше время можно совершать небывалое путешествие – единственное трансконтинентальное путешествие на верблюдах!

Молодая храбрая монгольская путешественница Байгалмаа Байкал Норжмаа (Baigalmaa Baikal Norjmaa) на бактрийских (двугорбых) верблюдах совершает сенсационное 3-летнее путешествие, в ходе которого посетит 14 стран Азии и Европы. Двадцать месяцев назад Байгалмаа Норжмаа из Улаангома, на северо-западе Монголии, отправилась в путешествие длиной 12 000 км на верблюдах из столицы своей страны в Англию – в Лондон. Эта степная амазонка XXI века говорит о своем путешествии, как «по пути Чингисхана», «по пути предков», «по Великому Шёлковому пути».

И, путешествуя по Алматинской области, Байкал оказалась в Алматы. Казахстан – третья страна, позади остались родная Монголия и Китай. Ее путь лежал через монгольскую степь и китайскую провинцию Синьцзян, 3000 км и более года дороги, через снежные бураны пустыни Гоби, где путешественники несколько ночей спали при – 58 градусах. Обычно ночевали в палатке.

в течение 14 лет. В 2008 году я встретила одного молодого человека, который проехал из Монголии в Венгрию на лошади, и это меня поразило: как это так – от нас, монголов, поехал австралиец Тим Коуп на лошади в Европу! Даже название путешествия у него было «По пути Чингисхана» и лошадей взял в Монголии. Появилась зависть, и даже ревность. Мы – нация, которая родилась на лошади.

Так как я работала в туристической сфере, побывала в 28 странах. Конечно, не на верблюдах. И захотелось сделать для моей страны, семьи и для моих предков что-то особенное. Я подумала, если поеду на лошади и сделаю подобное, то, как обезьяна, повторила бы за кем-то, нужно что-то новое. Я решила сделать близкое, что привычно для обычного монгольского образа жизни, и выбрала верблюдов. На самом деле, почему верблюды? Да потому, что они на торговом пути, на Великом Шёлковом пути сыграли самую главную роль. Я хотела сделать нечто, но с верблюдами, как это делали монголы в эпоху Шёлкового пути.

Однако эти десять верблюдов пришлось вернуть в Монголию с границы Китая и Казахстана, потому что законы не позволили перевести их через границу, хотя изначально планировалось на этих верблюдах дойти до Лондона. Так что мои верблюды сейчас в Монголии – я сделала подношение монгольским пограничникам на монгольско-китайской границе. Мне пришлось жить три месяца на монгольско-китайской границе в ожидании разрешения со стороны китайских властей. И вот тогда я поняла, что такое гра-

ница, что такое законы, как это все происходит, и тогда захотелось сделать что-то пограничникам. После этого случая я решила брать верблюдов в каждой стране. Я проделала большую часть пути в Казахстане, и у меня была проблема с верблюдами; здесь меня поддерживают местные жители, помогают мне. Владелец верблюдов сам взялся сопровождать меня в пути.

– В Казахстане верблюды водятся не везде, в основном на западе республики...

– Когда я выезжала, то теоретически исследовала, что бактрийские верблюды есть в более 50 странах. И о Казахстане было представление: все-таки кочевники, и не будет проблемы найти верблюдов для дальнейшего путешествия. Не ожидала, что столкнусь с неожиданными моментами по этому поводу. Ведь в Китае я нашла верблюдов у местных монголов.

Казахстан – это третья страна моего путешествия, и чтобы взять у меня интервью, специ-

стараюсь уложиться со сроком и маршрутом. Я даже рада, что работаю с верблюдами, тренирую, «воспитываю», и даже это приятно.

– Вам не будет трудно в дальнейшем найти верблюдов?

– В Европейском Союзе, надеюсь, будет проще, потому что там, купив в одной стране верблюдов, можно проехать на них всю Европу. Тем более там дистанции короткие. К тому же я заранее подготовилась, связалась с людьми в разных странах, где покупать верблюдов – все-таки работаю в туристической сфере. В некоторых странах уже ждут с верблюдами.

– Есть ли ваш профиль в facebook?

– Да, конечно. Да и по гугл можно найти много информации, интервью на 20 языках – для многих это сумасшедшая идея, инициатива, ненормальная...

– Какие у вас впечатления, когда вы прибыли из Монголии, Китая в Казахстан? Что можете сказать о людях, природе, ландшафте?

– Казахские братья и сестры близки нам, они – очень гостеприимны. Много казахов живет в Монголии. Одно было разочарование, жаль, что говорю сейчас. Когда я ехала в Казахстан, то была в ожидании: вот я приеду в Казахстан из Китая – здесь наши братья и сестры казахи, кочевники, на лошадях ездят, на верблюдах, как мы в Монголии, но здесь оказалось не так.

– Какой был маршрут по Казахстану?

– Маршрут по Казахстану поменялся: вначале двигались по одному, а теперь – по другому маршруту. Из Китая прошла по Хоргосу, и оттуда хотела доехать до границы до Узбекистана – это должно было так, но 20 дней я искала верблюдов: посещала большие фермы, где разводят верблюдов, пыталась договориться об аренде, покупке, но это было нелегко. Но, в конце концов, получила своих верблюдов, и короткую дистанцию проехала на них.

– Где вы их достали?

– В частном хозяйстве в селе Айнабулак, за Сарыозеком Алматинской области, не доезжая приблизительно 50 км до Талды-Кургана.

– Все-таки какой конкретный маршрут по Казахстану? К примеру, на севере страны верблюды как бы экзотика, а вот на западе они водятся.

– Да, я знаю об этом, знания о Казахстане, может быть, больше, чем у некоторых местных. По маршруту есть разные варианты – надо прояснить. В Казахстане были некоторые испытания для меня, о которых не хочется рассказывать, чтобы вас не смущать – не решила до конца, как дальше буду ехать. Конечно, здесь разные люди, как везде – кто-то хороший, кто-то плохой. Все люди одинаковые.

ально приехали журналисты из Би-би-си, и они посмотрели, как я тренирую верблюдов, которых купила здесь, потому что они оказались не приспособленными к дороге. Верблюды не натренированы к ношению грузов, поклажи, приходилось постоянно натягивать веревки, чтобы багаж не упал. Со мной были монголка из США и мой младший брат, но они сейчас вернулись домой. Я дойду до конца, но на коротком промежутке пути люди могут присоединиться, тем более людям будет проще это делать – легко бросают путешествие, когда сталкиваются с трудностями.

– Если на границах уходит много времени, то как уложите с графиком и с маршрутом?

– Так как раньше много времени тратила на границе на получение разрешения, то теперь буду покупать верблюдов в следующей стране – это будет гораздо быстрее. Вы тоже правы с этим вопросом – конечно, никто не знает, что будет завтра. Но по-

Поэтому неудивительно, что шестеро участников сошли с дистанции экспедиции. Они сдались из-за холода и некоторых личных причин. В Монголии самой большой проблемой была простуда. Когда было очень холодно, особенно важно заботиться о животных – надо было очистить землю от снега и льда, чтобы животные могли есть и не замерзнуть на ночь.

Около 3000 км – это уже мировой рекорд женщины на верблюдах. Это рекорд Байгалмаа Норжмаа из Монголии. Так как она родилась среди кочевников, ухаживать ей за животными – обычное дело. 1850 км она преодолела, чтобы пересечь Монголию за 3 месяца, это было зимой. 1300 км она прошла по Китаю. Теперь прошагала и Казахстан. Впереди – новые страны, масса встреч и открытий. О Байгалмаа Норжмаа уже сообщили мировые СМИ.

Путешественница в ходе своего пребывания в Алматы 3 апреля посетила общество «Даларух», где рассказала о подробностях своих приключений. Теплая беседа, множество вопросов от разных людей, милые подарки от души, бата от аксакала – наша гостья по достоинству оценила гостеприимство и братскую поддержку казахов. Беседа велась через переводчика, буддистского монаха Алексея Шмыгля – Байгалмаа рассказывала на английском языке.

Байгалмаа Байкал Норжмаа вначале показала несколько видео о своем путешествии, затем рассказала о нем. Маршрут проекта такой: Монголия – Китай – Казахстан – Узбекистан – Туркменистан – Иран – Турция – Болгария – Венгрия – Австрия – Швейцария – Германия

Байгалмаа Норжмаа отвечает на вопросы, Алматы, 3 апреля

— Хотели бы остаться в Казахстане?

— Ну, хотелось бы, потому что мне нравится история Казахстана, глубоко привязалась к культуре, истории. Поэтому — со стороны простого человека — такие сумасшедшие идеи осуществлю.

— Сколько километров проходите в день?

— Вообще, люди, когда так путешествуют, проходят максимум 42-50 км. Я путешествую за день в среднем — 30 км, потому что часто иду вместе с верблюдами.

В Казахстане

— Все-таки непонятно без планирования даже на завтрашний день...

— Я вас понимаю — многие люди так же спрашивают — как дальше, всё по плану должно быть. Но по ходу всё время приходится преодолевать какие-то препятствия, испытания. Изначально у меня был план, но смотрю, как идёт от шага к шагу — нельзя всё предугадать. Даже встреча с вами не была в моих планах.

— Поэтому удивительно без плана — верблюды должны пасть...

— Я за своими верблюдами очень хорошо ухаживаю, с собой беру еду, 3-4 раза в день их кормлю — это не только трава, но специальные корма. И в Казахстане тоже на машине везла корм, кормила постоянно. Конечно, это легко понять — без верблюдов я

не смогу осуществить свое путешествие. Моё путешествие делает его необычным по сравнению с другими путешествиями, поэтому я должна о них заботиться, и я о них забочусь. О верблюдах я знаю всё.

— Сколько времени верблюды обходятся без воды?

— В моем путешествии они оставались без воды день-два. А вообще люди говорят, что верблюды могут обойтись без воды до трех месяцев. Я никогда с этим не сталкивалась. Когда они идут, то потеют, быстро теряют вес. Когда путешествуешь с верблюдами, для их здоровья самое главное, чтобы их лапы были в порядке, а не еда — с едой можно решить проблему. Подушечки лап верблюдов очень мягкие и расширяются при ходьбе. Это означает, что они не лучшие животные для дорог с твердым покрытием, так как подушечки лап начинают трескаться и кровоточить, что очень болезненно для них. Чтобы предотвратить это, я должна массировать их различными маслами в течение нескольких дней. Я должна, в первую очередь, стремиться к их потребностям, даже если я сама истощена.

— Уложится ли путешествие по времени?

— У меня еще есть год, и надеюсь, что уложусь по плану — дойти вовремя, так как в Европе буду двигаться гораздо быстрее. Тем более многие знают о моем путешествии: например, в Германии ждут с верблюдами, все-таки много лет работала в туристической фирме и наладила все контакты в Австрии, во Франции и т.д.

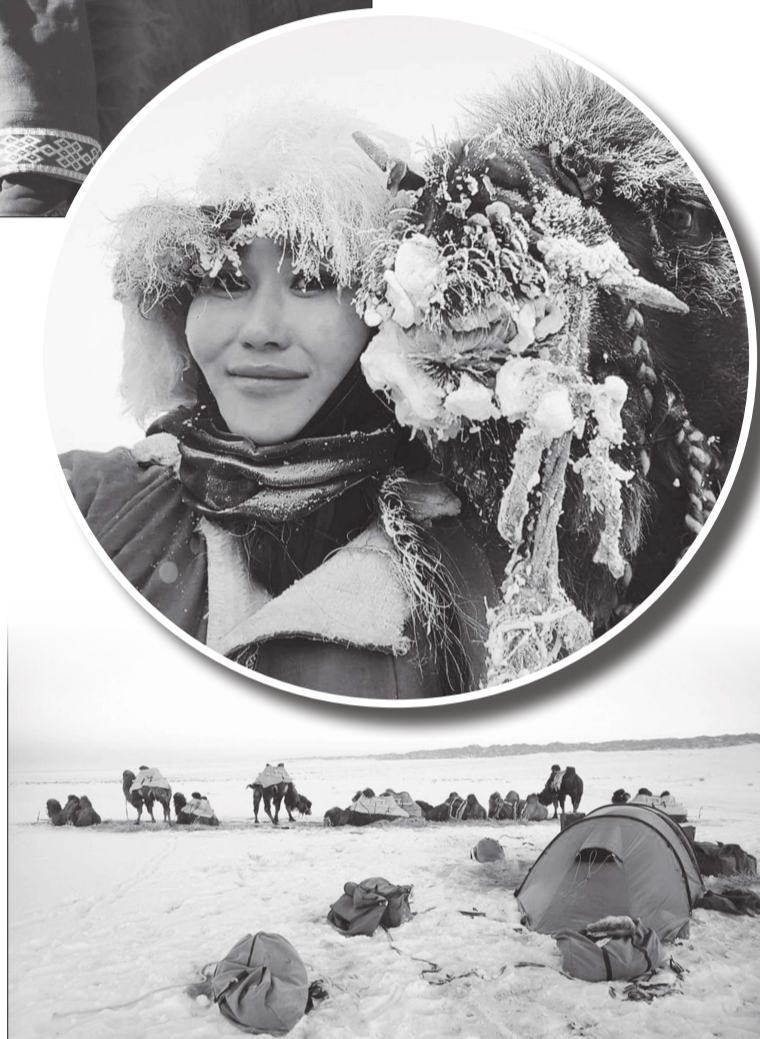
— В Туркменистане, Иране летом жарко. Не будет трудно?

— Холод преодолела — и жару вынесу, сама выбрала такой

хотя постоянно на природе — холод, солнце, ветер...

— Люди думают, что если я путешествую, то должна выглядеть грязной, ужасно выглядеть. Но в моей крови есть единение с природой, с землей, поэтому не чувствовала никаких проблем. И мое имя Байкал — это не название озера, а связано с мать-природой по-монгольски. Поэтому не чувствовала никаких проблем. Люди думают: горячее солнце, ветер и т.д., но это — в наших мозгах, как мы настроим наше сознание. Допустим, чувствую ветер — я наслаждаюсь, не думаю, что это плохо. Если зайдете на мой канал YouTube, на страницу в facebook, вы многое чего найдете.

маршрут. Никогда такие вещи просто не делаются.

— Что предпочитаете в еде?

— Очень люблю есть мясо — ем, как лев. В Монголии зимой едят много конины, но мне больше нравится баранина. А также курдюк — курдюки в Монголии побольше, чем здесь. У баранов.

— Какие самые актуальные проблемы современной Монголии?

— Политические проблемы, начинается какая-то борьба, что разделяет общество. Но и народ пока спит, я сама хочу проснуться — все спят.

— У нас те же проблемы. Как освещается ваше путешествие?

— Мы начали проект с Би-би-си — крупная телерадиовещательная организация будет освещать.

— Вы прекрасно выглядите,

юной, жизнь была трудной; вот посмотрите на мои руки — этими руками что только я не делала.

— А кто с детьми?

— Моя мама.

— А муж?

— Муж тоже занимается туризмом в Монголии.

— Когда вы узнали о своем предназначении?

— Тут дело не в том, чтобы искать свое предназначение — оно вот всегда рядом. То есть даже верблюды не просто так находят на земле — их используем как транспорт, перевозим на них что-то. То же самое и со мной.

— Отличается ли образ жизни в Монголии и Казахстане?

— У нас то же самое, что и у вас — это что касается верблюдов, лошадей. Наш образ жизни, культура в Монголии близки к тому, что было у вас в XIX веке. Около 50% населения живут как кочевники, и я хотела бы, чтобы так продолжалось.

— Ваше отношение к религии.

— Я уважаю религии других народов, других людей; я верю в Тенгри, шаманизм, огонь и духи природы. Религия сейчас часто используется как пропаганда, промывание мозгов, но когда мы живем просто в природе, на огне готовим пищу — чувствуем душу природы, таким образом происходит естественно. И неважно, какой религии вы придерживаетесь — главное, быть хорошим человеком, остальное — как каждый решит сам. В Монголии есть 21 меньшинство, и в западной части страны живут ойраты, и там — самые умные и работающие живут. В Монголии — один и тот же язык, но есть свои диалекты.

— Чувствуете ли своё родство с калмыками?

— Да. Мы знаем, что они туда давно перекочевали.

— Видели фильм «Тропы» об австралийской путешественнице на верблюдах на основе документальной книги?

— Да, видела — там молодая девушка путешествует, но там одnogорбые верблюды.

— Ведёте ли записи для будущей книги?

— Уже начала. Вначале будет публикация обо мне, кто такая, далее о путешествии, уже собрано много интересных историй. Как только позволяет время, пишу. Веду также записи в социальной сети facebook, там же выставляю видеоматериалы.

— Байкал, огромное спасибо за интересную информацию! Благодарим вас, что заехали в Алматы. Желаем счастливого пути!

После окончания интересной беседы аксакал на казахском языке дал бата от имени казахского народа — благословение и пожелал светлого счастливого пути. Благодарные слушатели также высказали свои пожелания, подарили путешественнице подарки на память. Надо ли говорить: когда Байгалмаа Норжмаа наконец доберется до Лондона, это будет самое длинное путешествие на верблюдах в мировой истории!

P.S. В данное время Байкал продолжает путешествие в Узбекистане. Пребывание монгольской путешественницы в нашей стране выявило ряд проблем в туристической отрасли: на границе, по пути и в самом городе Алматы, где ещё пока не развит сервис ни на одном из туристских уровней — от транспорта до гостиниц. Не говоря о неразвитости этнотуризма: где у нас аулы с юртами, караван-сараями, лошадьми, верблюдами — символами кочевников Великой Степи?

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК: КРИЗИС ОТВЕТСТВЕННОСТИ И УТРАЧЕННЫЕ ИЛЛЮЗИИ

Одной из самых острых и постоянно будируемых тем является проблема, связанная с тем, что сфера применения государственного языка продолжает оставаться достаточно узкой. Многие объясняют такую ситуацию и нежелание значительной части граждан страны изучать казахский его не востребуемостью в ряде важных сфер (вследствие отсутствия или явной недостаточности необходимой научной, технической и прочей литературы на этом языке). А также тем, что он в этом плане все еще остается неконкурентоспособным по сравнению с русским. Samonitor.kz попросил известных экспертов поделиться своим видением путей решения этой проблемы, адресовав им следующие вопросы:

1. Как можно изменить ситуацию? Что для этого требуется в первую очередь? Политическая воля? Революционная модернизация казахского языка?
2. Кто этим должен заниматься в первую очередь? Государство, общество, национальная интеллигенция, энтузиасты?
3. Вообще, насколько это реально и сколько времени займет?

Земфира ЕРЖАН,
главный редактор kieli7su.kz:

«ПРОБЛЕМА В НЕЖЕЛАНИИ КАЗАХОВ БЫТЬ ОТВЕТСТВЕННЫМИ ЗА СВОЙ ЯЗЫК»

1. Я считаю, что подобная постановка вопроса в принципе неверна, вредна и совершенно бесперспективна. Все эти разговоры о его неконкурентоспособности, недостаточности научных изданий на нем и т.д. на самом деле находятся за рамками реальных проблем современного казахского языка. Они лишь констатируют существующее положение вещей. То, что и по сей день доминирующим в Казахстане остается русский язык, равно как и то, что количество литературы на казахском несравнимо с тем, что выпускается на других языках, является правдой.

Постоянная же актуализация и эксплуатация таких взглядов есть, по сути, примитивная казуистика, манипулирующая, как шариком-маликом, причиной и следствием. Любому понятно, что казахский язык не учат не потому, что он обладает какими-то особыми не-престижными характеристиками. Дело в другом — из-за нежелания заниматься проблемами казахского языка его откровенно шельмуют, последовательно создавая ему крайне неприглядный имидж.

Приведу такое сравнение. Представим национальный язык в виде некоего архитектурного строения, которое серьезно пострадало вследствие неких неблагоприятных условий. Если насущной задачей является его восстановление, то, извините, какое отношение к этому могут иметь непрекращающиеся стенадения о том, что в нем разрушены коммуникации; что оно, мол, неважно смотрится на фоне иных роскошных сооруже-

ний?! И без того очевидно, что дела плохи. Сейчас важно приложить все усилия к тому, чтобы вернуть утраченное. И заодно следовало бы перестать обращать внимание на набившие оскомину «страшилки» о казахском языке, которые и будируются в расчете на то, чтобы заболтать проблему.

Так что в преамбуле к списку «что делать для улучшения ситуации» я бы обозначила — уметь различать доброжелателей и недоброжелателей казахского языка. Первые — это те, кто, так сказать, по кирпичику собирает разрушенные стены. Вторые — те, кто занимается, говоря языком советской пропаганды, идеологической диверсией, обесценивая огромную историческую ответственность, которая стоит перед нашими современниками: необходимость проделать грандиозную работу по восстановлению пространства национального языка.

А дальше — по пунктам. В первую очередь (при формировании культурной и языковой политики) следует иметь четкое представление о том, какому историческому этапу соответствуют перипетии нашей нынешней языковой ситуации. Придется признать, что она демонстрирует все составляющие постколониальности, базирующейся на недоверии к собственной культуре, языку, неверии в их будущее.

Во-вторых, нужно более корректно оценить степень потерь казахского языка в XX в. Основной недостаток языковой политики в Казахстане, нацеленной на поддержку государственного языка, видится в том, что она не учитывает масштаб понесенного им ущерба, который выражается

в катастрофическом сокращении числа носителей казахского, негативных процессах его лингвистической деградации. Центральным ядром языковой стратегии должно стать признание того, что язык находится в зоне риска, и, исходя из этого, необходимо выстраивать систему мер по его защите и развитию.

В-третьих, единственным потенциальным ресурсом, способным сегодня положительно повлиять на vitalность казахского языка, является политическая воля. Однако неизменно, будет ли использован этот потенциал. В ситуации, когда профессиональное гуманитарное сообщество не имеет возможностей влиять на языковое планирование, реализация эффективных комплексных и научно обоснованных подходов в этой сфере вряд ли осуществима.

К понятию же «революционная модернизация казахского языка» я отношусь с большим опасением, поскольку считаю недопустимым искусственное вмешательство в органичную природу языка.

2. Занимаясь изучением языковой ситуации в стране на протяжении длительного времени, я пришла к выводу, что в Казахстане так и не сложилась сколько-нибудь серьезная и представительная социальная группа, которая чувствовала бы свою ответственность за состояние государственного языка. Есть отдельные энтузиасты, имена которых всем известны, и это только подтверждает тот факт, что забота о казахском языке не является нормой для большинства граждан нашей страны.

Приведу лишь один пример. Вот уже 6 лет я пишу о вопиющей безграмотности казахской рекламы. Результат — нулевой. На днях я получила ответ на свое очередное обращение из Алматинского городского акимата. В нем написано: «Ведутся работы на постоянной основе согласно требованиям действующего законодательства... Согласование текстов эскизов рекламы, мониторинг и рейд визуальной информации и реквизитов входят в основной состав осуществляемых работ».

Получается, органы исполнительной власти не видят проблем. Хранят молчание журналистская среда, национальная интеллигенция. Хотя эта проблема решается

очень просто — достаточно, к примеру, главным редакторам казахских изданий объединиться и проявить инициативу в создании грамотной языковой среды. Однако этого не происходит.

А вот статистика. На призыв реальными действиями продемонстрировать то, какой должна быть грамотная реклама, откликнулись со всего Казахстана лишь около двадцати человек, объединившихся впоследствии в «Общественный совет по улучшению качества рекламных копирайтов на государственном языке». Двадцать человек на 18-миллионный Казахстан — это мизерная статистическая погрешность. Поэтому приходится с сожалением констатировать практическое отсутствие в стране человеческих ресурсов, способных нести ответственность за полноценное развитие государственного языка.

3. Еще год назад я могла бы ответить на этот вопрос, поскольку занималась продвижением идеи общенационального ликбеза на основе текстов эпоса как эффективного инструмента кризисного менеджмента в сфере казахского языка. В нем были заложены индикаторы целей и сроки их достижения, которые я могла бы озвучить. Однако сейчас государство уже реализует схожий проект, привлекая к этому других людей. Из этого я, наконец, по прошествии целого десятилетия, поняла, что мои планы сотрудничества с государством совершенно утопичны. Поэтому мне остается только наблюдать за развитием языковой ситуации. Я оцениваю ее как стихийную, а потому не могу прогнозировать, к какому языковому берегу и в какие сроки мы прибудем.

Еркин ИРГАЛИЕВ,
исполнительный директор Западного регионального филиала научно-образовательного фонда «Аспандау»:

«ПРИШЛО ВРЕМЯ ИЗБАВИТЬСЯ ОТ ИЛЛЮЗИЙ»

1. За 30 лет тема языка успела уже настолько навязнуть в зубах, что большинство даже патристично настроенных интеллектуалов сегодня относятся к ней как некоему ритуальному священнодействию.

Вывод: если не можешь изменить итог — поменяй обстоятельства: подход к делу, методологию, принципы. А, значит, надо изме-

ниться самому себе — расстаться с бесполезными стереотипами, догмами, иллюзиями. Необходимо признать, что отрицательный результат — это тоже результат, наглядно показывающий, что и как не нужно делать.

Итак, как можно изменить ситуацию? Прежде всего, следует признать саму сложившуюся языковую ситуацию тупиковой, а также тот факт, что в этот тупик нас завело неверное целеполагание. Если раньше мы наивно, в духе романтизма конца 1980-х, думали, что «язык — всё, движение — само приложится!», то сейчас все обстоит совершенно иначе: мир вокруг нас стремительно меняется, он вышел уже на шестой технологический уклад, а мы продолжаем погружаться в деиндустриализацию и заниматься самокопанием в музейных древностях периода средневековья.

Нам мешает человеческая гордыня: «пусть мы и не великие, но хотя бы уникальные». Тогда как уже давно пора ввести в повестку дня свежий и прагматичный принцип: «Развитие — это главная цель, всё остальное — всего лишь средства, инструменты!». Целью должно быть не просто языковое возрождение и даже не установление национальной идентичности, а цивилизационное развитие. А язык, нацидентичность и всё остальное прилагаются в помощь к нему.

Достаточно переключить свои мозги в рабочий алгоритм: латинизация не только алфавита, но и всего обновленного лексического словаря (и соответственно всей ментальности) — это веление сегодняшнего времени; русский язык — «уходящая натура», очевидно свернувшая с пути технологического и цивилизационного рывка (а значит, напрашивается другой метод революционной модернизации нашего языка: декommунизация, десоветизация, деколонизация языкового словаря); обновленный родной язык — запрос цивилизационного развития XXI века.

2. Кто должен заниматься языковой реформацией? Всегда и всюду процесс nationbuilding — это прерогатива национальных элит в подлинном значении этого слова: интеллектуалов и предпринимателей. И если государство активно помогает им в деле национального возрождения, то оно уцелеет в потоке Истории. Но если нет, то его участь — оказаться на свалке постколониального прошлого.

3. В нынешнее предельно динамичное время все процессы возрождения национальных культур/экономик/стран не занимают более половины поколения — одного «мушеля». С практической точки зрения «окно возможностей» в плане спасения языка закроется вместе с началом периода падения добычи углеводородов — то есть через 8-10 лет.

Кейінде белгілі де, белгісіз себептермен туған халқының тағдыры жолында жастайынан басын бәйгеге тіккен Сәкен Сейфуллин атына күйе жағушылар көбейе түсіпті. Кінәнің ортақ мазмұны «ол қызылшыл еді, жеке атақ-мансабы үшін ел мүддесін аяққа таптады, ұлтты сатты, Алаш серкелерін қаралады» дегенге саяды. Қарап отырсақ, мұндайды көбіне Сәкен өмірі мен осынау әйгілі мемлекет қайраткері, дауылпаз ақын, жазушы-драматург, публицистің соңында қалған зор рухани мұрадан хабарсыз адамдар айтатынын байқаймыз. Көбі бос дақпырт. Айталық, бертінде белгілі актер, драматург Қанат Жүнісов сондай қауесеттің бірін індетте қаузап, оның қисынсыздығын дәлелдеп берді. («Сәкен Сейфуллиннің Сталинге хат жазғаны рас па?») «Егемен Қазақстан» газеті. 01.02.2019 ж.). Осы мақаласында автор Алаш қайраткері Әлімхан Ермековтің: «Сәкенді қызылдар жағында, ал бізді «орда» жағында болды демесеңдер, Сәкен бізге қарағанда әлдеқайда ұлтшыл еді» деген сөзін келтіреді. Сәкеннің айрықша отаншылдығын көрнекті сәкентанушы, профессор Тұрсынбек Кәкішұлы ғұмыр бойы айтумен өткенін білеміз. Мәселен, ғалым бір еңбегінде: «...Партияның ұлт мәселесін алғаш және соңғы рет арнайы қараған XII съезінің шешіміне арқа сүйей отырып Сәкен күні бүгінге дейін қиюы табылмай келе жатқан қазақ тілі мәселесін көтерді. 1923 жылдың 9-маусымында «Кеңсе істерін қазақ тілінде жүргізуі керек» деген атақты мақаласын жариялады. Бұл мәселені көтерерден бұрын Халық комиссарлары Кеңесінде сәуір айындағы отырыста барлау жасау мақсатымен шетін шығарғанда, «Байқасайшы, Сәкен!» деп сақтандарғындар да, көзін алартқандар да болған. Соны анық сезген Сәкен шамырқанып: «Қазақстанның еңбекші табы шын қатарға кірсін, өз тізгінін өзі алсын деген азамат бұл іске жан аямай кірісуі керек!» деп талайлармен алақөз болды. 25-маусым күні «Кеңселерде істі қазақ тілінде жүргізуге кірісу» деген екінші мақаласын жариялады. Газет редакторлығының керектігі осындай ғұмырлық мәселелер төңірегінен айқын көрінеді. Курс ашу, кадр даярлау, студенттерді пайданалу сияқты нақты істердің көзін көрсетіп, нобайын келтіріп, 1923 жылдың 22-қарашасында Орталық Атқару Комитетінің декретін қабылдады. Кеңселердегі істерді қазақ тілінде жүргізу бүкіл республика көлемінде 1924 жылдың 1-шілдесінен басталатын болды. «Бұрынғы және қазіргі үкіметтердің саяси тарихында мұндай айрықша мәні бар шара болып көрген емес» деп қуанған Сәкен игілікті істің бірден қарқын алып кетуіне кедергі жасамақ жағымпаз төресымақты кездестіре берген соң: біздің қазақ коммунистерінің кейбіреуі қазақ тілі туралы қатты кірісуге «біреу ұлтшыл деп айтады» деп бой тартады. Бірақ бұл – қулық, бұл – коммунистік қылық емес, жарамсақтық, жағымпаздық. Кейбір сасық, жалмауыз демагог өзін «жақсы коммунист екен» деп айтсын деп, қазақ тілін кіргізуге ұмтылған белсенді адамдарды «анау ұлтшыл, мынау ұлтшыл» деп одан қымысынбай, айылын жинамай, іске кірісе беру керектігін айтып, тоғыз мақала жазды. Совнарком тарапынан бұйрық беріп, қолынан келгеннің бәрін жасады. Не керек... өзімізге өз тіліміз бұйырмай әлі келе жатыр ғой» – дейді.

Төменде Сәкен Сейфуллиннің ұлт тағдырына арналған кейбір мақалаларынан үзінділер ұсынылып отыр.

ХАЛҚЫМ ДЕП ҚАН ЖЫЛАҒАН ҚАЙРАН СӘКЕН

КЕҢСЕ ІСТЕРІН ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖҮРГІЗУ КЕРЕК

Коммунист партиясының жалпыресейлік 12-ші жиылысының ұлт мәселесін дұрыс шешуге жол-жобалар белгіленгенде істеген қараларының бірі: «бұрынғы кемдікте болған уақ ұлттардың республикаларында, мекемелерде барлық үкімет істерін сол ұлттың өз тілінде жүргізуі керек» деген қарары болды.

Егер де бұрынғы кем болып қалған ұлттардың республикаларында үкімет істері мекемелерде сол ұлттың өз тілінде жүретін болса, ол ұлттың бұрынғы зор болып қалған ұлттармен теңелуіне көзге көрінерлік тура жол екеніне ешкім шүбәланбас. Бірақ 12-ші партия жиылысының бұл айқын дұрыс жасаған қарарын іске асыруға ғана керек.

Әрине, қазақ кедейінің тәнінің, жанының қандай жерлерінде, қандай шараларының бар екенін, қандай дерттерінің бар екенін білетіндер – қазақтың тілін, ғұрпын, әдетін, тұрмысын білетін, қазақтан шыққан коммунистер. 12-ші партия жиылысының бұл қарарын іске асыруға түрлі лаж көрсетіп, бұл іске өздері білектерін сыбанып белсеніп кірісуге, сол қазақтан шыққан коммунистер ең алдымен міндетті. Әрине, қазақ бұрынғы өгей әкеден кемдік көріп қалған жетім бала.

Жетім бала көпке шейін біртүрлі қорғалауық, жасқаншақ, қорқақ болады.

Кенес үкіметі орнап, қазақ теңдік алып отырса да сол бұрынғы қорғалауық болып қалғандықтан, ешбір ірі жұмысқа қасқайып кірісіп, серке болып бастай алмай отыр.

Сол себепті, бұл жұмысқа барлық күшін салып кірісу, қазақ коммунистеріне жәрдем беретін жерінде жәрдем беріп, бастайтын жерінде бастап отыру орыс коммунистерінің міндеті. Олай болса, тарих алдында жауапты әуелі қазақ коммунистері, онан соң жалпы қазақтың оқыған еңбекшіл ұлдары.

Істі қазақшаға аударуды ауылдан, болыстан, ауданнан бастау керек.

Волостной исполкомдарда істі қазақ тілінде жүргізу үшін уездерде соларға кісілер даярлап жіберетін курстар ашылу керек. Ауылдан, болыстан, ауданнан қаладағы мекемелерге қағаз жазғанда ылғи қазақ тілінде жазып отыру керек.

Қалалардағы мекемелер қазақша жазылған сөздерді алып тексеріп қарап отыруға міндетті. Күллі тілдің бәрі бірдей жүреді деген закон бар.

Волостной исполкомдар қалалардағы мекемелерге қағаздарын қазақша жазып отырса, қала өздігінен қазақша жаза қоймайды. Бұл – айқын іс. Бұрын орысша хат білетін кісі бағалы болып, қазақша хат білетін кісілер бағалы болған. Енді қазақша хат білетін кісілер де бағалырақ болуы керек.

Тұрмыс осы бағытпен барғанда, бұл әлі солай болуы сүттен ақ.

Әлі қазақша хат білмейтін адамдар французша білсе де Қазақстанда бір кезде іске аспай қалуы ап-анық нәрсе.

Мекемелерде істі қазақ тілінде жүргізу бір кісінің айтуымен болатын нәрсе емес, көптің күшімен, жалпыынтамен, тегіс жұмылумен болатын нәрсе.

Қазақстан еңбекшіл табы қатарға кірсін, өз тізгінін өзі алсын деген азамат бұл іске жан аямай

кірісуі керек. Бұған жергілікті мекемелер не айтар екен, не істер екен, күтеміз!

09.06.1923 жыл

ҚАЗАҚ ЕСУАС ХАЛЫҚ ЕМЕС

Жолдастар, мен алғашқы баяндамалардың бірі ойынша сөйлейін деп ем, бірақ Москвада тұратын және осындай үлкен жиындарда онсыз да жиі сөйлеп жүретін ақын-жазушылар жарыссөзге бірінен кейін бірі шығып, маған сөз кезегін тигізбей қойды. Және де бұл ақын-жазушылардың баяндамашылар көтерген проблемаларды жан-жақты талқылаудың орнына, көбінесе декларация айтқаны өкінішті болды. Меніңше, бұл декларациялар құр жылтыр сөз болып шықты.

Мен бір ғана мәселеге тоқталамын.

Осында съезде орыс тілінде жазатын жолдастар басқа ұлттардың өмірінен шығарма жазу ісімен аз шұғылданады. Көпшілігі бұл тақырыпқа қалам тартпай да келеді деген пікірлер айтылды. Қызыл Армияның съезге келген делегациясы өзінің құттықтау сөзінде біздің совет әдебиетінде және орыс тіліндегі поэзияда Қызыл Армияның ұлттық бөлімшелері бейнеленбей отыр деді. Жаңадан жаза бастаған жас жазушылар мұны қатты ескеруі керек, өйткені орыс тілінде жазатын аға ақын-жазушылар ұлттар өмірін суреттеуге әлі күнге дейін шұғыл бет бұра алмай келеді.

Ал ұлт тұрмысын көрсетпек болған орыс ақындары мен жазушылары СССР халықтарының тұрмысын зерттемей-тіні байқалады. СССР халықтарының тұрмысын зерттемей, білмей тұрып, олар өздерінің ойша долбарлағанын тындық деп, жанынан шығарған жалған типтерін жаңа заман адамдарының шын кейпі деп ұсынады.

Мұның айғағы ретінде талай әдеби деректі келтіруіме болар еді. Бірақ сөзімді шұбалтпай-ақ Вс.Иванов, Шкловский, Афиногенов және «От ортасында» атты пьесаның авторы секілді жазушылар СССР халықтарының өкілі ретінде кейбір типтер мен қаһармандарды суреттегенде, ойларына не келсе соны жазатынын атап қана өтейін.

Вс.Иванов Азия халықтарының

өмірі жайында көп жазып жүр. Алайда, оның сөз саптасында, әсіресе, ертеректе жазған шығармаларының әуенінде ұсақ халықтарға паңдана қараушылық бар. Ол ұсақ ұлттардың өкілдерін мақуа, кеше етіп, кейде тіпті, есуас етіп суреттейді. Вс.Ивановтың кей жағдайда, тіпті, географияны білмейтіні, Қазақстанның қайда екенін, қазақтардың қандай жұрт екенін, қырғыздардың қандай жұрт екенін білмейтіні аңғарылып қалады. «Пақырдың басынан кешкені» атты соңғы шығармасы – бұл үлкен жазушының ұсақ ұлттардың өкілдерін көрсетуге әлі де болса салдыр салақ қарап келе жатқанына айғақ.

Шкловский Түркісіб туралы жазған очеркінде: «Қазақтар өздерін қырғызбыз деп атайды» – деп тұжырымдайды.

Ал Афиногенов «Үрей» атты пьесасында студент қазақты көрсетеді. Осы қазақ студенті аз уақыттың ішінде ойда жоқта ғылыми қызметкер болып шыға келеді. Тіпті, профессор атанып кете жаздайды. Афиногенов оны сайқымазаққа айналдырып, есер етіп суреттеген.

«От ортасында» атты пьесаның авторы

қызыл гвардеец қазақты жарымес, делқұлы қылып бейнелеген.

«Комсомольская правда» газетінде басылған бір мақалада автор қырғыздардың ұлт ойынын сипаттай келіп: «Қырғыздар шапшаң және епті халық» деп жазыпты. Көкпар тартуды суреттегенде ол былай депті: «Көкпар тарту – ажалмен ойнау... Қан, айқай-шу, пышақ. Ондаған салт атты адам бір теке үшін таласады. Қолдарында – пышақ. Жеткені текені жұлып әкетіп, басын кесіп алып, киіз үйге қарай құйғытып кеп, той иесінің аяғының астына лақтырып тастауы керек. Осы тағылық ойын үстінде сайыскерлер текені ғана емес, бір-бірінің де қарнын жарып жүре береді...»

«Комсомольская правда» газетінде дәл осылай жазылған. Ал, шындығында, мұның бәрі – автордың кіл ойдан шығарғаны. Оның суреттеп отырғанындай тағылықты, біз, қазақтар мен қырғыздар өз халықтарымыздың бұрынғы-соңғы тарихынан естіген емеспіз...

Совет Одағы халықтарының өмірін суреттеуге арналған шығармаларда осындай кемшіліктердің болуы өкінішті-ақ.

Міне, мұның бәрі біздің ұлттардың тілін білмейтін ақын-жазушылардың сол халықтар туралы шығарма жазуға жауапсыз қарайтынын көрсетеді. Және де олар өздерінің осы сүйкейсалдысын орыс оқырмандарына өмірді шынайы суреттеген реалистік көркем шығарма ретінде ұсынады. Біз өмір шындығын әдебиетте мұншама бұрмалап көрсетушілерге қарсы аянбай күресуіміз керек. Біз социализм орнатып жатқан барлық ұлттардың өмірі терең зерттеліп, шынайы бейнеленуін тілейміз.

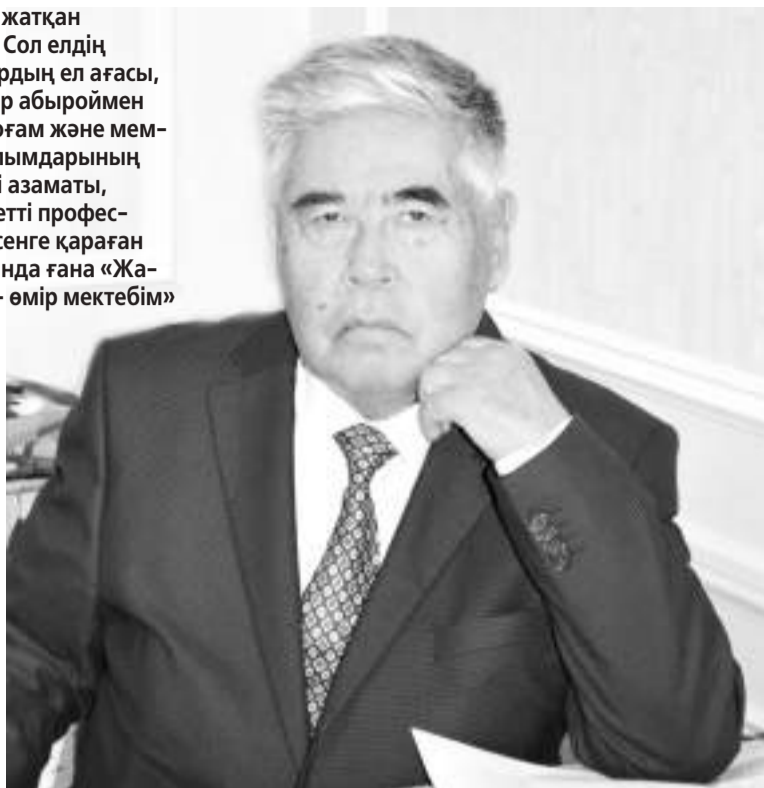
Жаңадан жаза бастаған жас жазушылар СССР халықтарының өмірі мен тұрмысын жете білуге міндетті. Ұсақ ұлттар өмірі туралы осы уақытқа дейін жазып келген аға суреткерлер біздің нағыз, шынайы тұрмысымызды суреттеп бере алған жоқ.

Партиямыз бен совет Үкіметінің басшылығымен социализм орнатып жатқан Совет Одағы халықтарының шынайы өмірін терең зерттеп жазу керек.

Біздің жас жазушыларға айтар тілегіміз осы. (Қол шапалақтау).

1934 жыл.
qazaquni.kz

Қазақ даласының бір қиырында жатқан Мырзашөлден суық хабар келді. Сол елдің абыз ақсақалы, түстіктегі туыстардың ел ағасы, Мырзашөл аймағын ұзақ жылдар абыроймен басқарған аймаққа аты мәлім қоғам және мемлекет қайраткері, экономика ғылымдарының докторы, Мақтаралдың құрметті азаматы, Сырдария университетінің құрметті профессоры Бегім Серікұлы Серіков сексенге қараған шағында өмірден озыпты. Жақында ғана «Жазушы» баспасынан «Мырзашөл – өмір мектебім» атты кітабы жарық көріп еді.

«Жер бетінде қазақ көп, бірақ Қазақстан біреу» деген сөзге имандай ұйыған көкірегі ояу қариялардың бірі еді.

Кеше Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев бас болып Алаш баласы Арқаға қарай көшкенде алыста жатса да «Астана (бүгінгі Нұр-Сұлтан) қаласы Қазақстанның ғана астанасы емес, бүкіл қазақтың астанасы» деп жүрегі жарыла қуанып, телефон шалғанын ұмыту мүмкін бе? Жүрегі ел деп соғатын, жер деп соғатын аза-

БЕГІМ ДЕСЕ БЕГІМ ЕДІ

маттар бар біздің қазақта. Қайда жүрсе де. Қашан да.

Өз ішімізде батыр да, бағлан да, бай да, би де оны аз десеңіз би түсетін үй де болармыз, ал енді ер екенінді білейін, жат арасында жүріп Алаш баласы осындай болады деген асқақ ат қалдыршы. Қазақ дегені осындай болады екен ғой!» деп таңдай қақтыршы. Жат жердегі қазақ қашан да жеңілдігі көбіктей көрінгенмен, ауырлығы табыттай (Жұмекең ақын) аманат арқалап жүреді. Оның жауапкершілігі екі есе аумақты және мұны бір білсе басынан кешкен біледі.

Бекен қаншама қазаққа қамқор болды, қаншама жасқа ұстаз болды, кедейге дәулет, кері кеткенге ар ұят, азан хаумет жолын көрсетті. Кешірімді еді. Өзі соғыстан оралмаған солдаттың баласы болғандықтан ба екен, кеңпейіл, мейірбан, қайырымды жан еді. Сырттай көп сөзі жоқ, томаға-тұйық кісі боп көрінсе, де шешілетін жерінде шешен де еді, көсілетін тұста көсем де еді. Жазушылар мен ақындарды қадағалап оқып отыратын, кітапханасы бай болатын, риза болса да, ренжісе де телефон соғып ойын ашық айтушы еді. «Оқитын хатшы» атанғаны да содан. Ал біз, астағыфиралла, кітап бетін ашпайтын, ашса да өмірінде бір кітапты аяғына дейін оқымаған қаншама хатшыларды көрдік, бүгінде арамызда солар сықылды нешеме әкімдер мен министрлер жүр қойша өріп. Әрі кеткенде үш не төрт бес минут әңгімелескен соң жанынан тезірек кетіп қалғың келеді. Алайда, солар қазір ел басқарып отыр.

Бегім аға билікте болған тұста біздің жұрт жат жерде жүрмін демеді, арқасында асқар тау азаматы тұрған сон емін еркін еді, кейде тіпті, шамадан тыс еркін еді (өйтпесе қазақ бола ма?), тұнықтан тұқымы қарақөктерше жүзіп ішті, ешкімге кіріптар, ештеңеге мұқтаж болмады, бұрынғының шалдары айтпақшы «май жемесе қонағым, ет жемесе

барағым» дейтұғын дәурен кешті. Сол Бекен енді жоқ...

Мырзашөлдік ағайындардың кәсібі мақта, ал мақташылық деген жыл он екі ай жұмыс деген сөз. Тіпті, қаңтар мен ақпанның қарлы жаңбыры мен қара суығында атыздың соры мен тұзын шаймаққа етігімен балшық кешіп, жер суарып жүреді. «Дәулет кімге бітеді, мехнаткешке бітеді» дейді Шығыста. Өкінішке орай, бізде олай болмай тұр. Елде не кінә бар дейсіз, олар сол баяғы мақтасын егеді, тіпті, екпе десең де егеді, өйткені, ол – ата кәсіп. Сол баяғыша атасы, әкесі, шешесі, баласы, немересі боп еңбектеніп, маңдай тер, табан етімен тапқан табысы жыл аяғында ештеңеге жетпей, жетпегеніңіз не тіпті, ардақты Үкіметімізбен аяулы партиямызға қарыз боп қап жатады. Үкімет дикан еңбегін үйлестіре алмай келеді. Гәп билікте кездейсоқ адамдардың көптігінде. Тізгінді жұмыртқадан жүн қырыққандар қолға алғалы нағыз бейнеткештерде қалдыр қалмағаны өтірік пе?

Нағыз Еңбек Ері сол дикандар емес пе? Байыса, алдымен солар бау керек қой. Жер анау, жылдан жылға соры бетіне шығып азып бара жатқан. Ел мынау, табанынан тозып жұмыс іздеп жосылып жүрген. Мырзашөлде бүгінде ауру емес жер аз. Шара қолданбаса, жеріміздің «наркоман» боп кетуі, яки химиялық дәрі дәрмек бермесеніз қылтанақта шықпай қалуы әбден мүмкін. Бекен марқұмды толғандыратын мәселелер өте көп еді. Біз нарық келгелі адал еңбекпен өскен адамдар дегенді айтпайтын болдық. Біз өмір сүре білетін адамдар дегенді, икемді, ыңғайлы, сенімді кісілер дегенді көп айтар болдық. Аянбай адал еңбек ету дегенді коммунистерден қалған ескі ұғым деп шештік. Билік өзі жаңармай тұрып, халықтың жаңарғанын қалайды. Ал расында коммунистердің арасында қаншама адал адамдар болды, олар ескі күпінің жаңа бит, жас бүргелеріндей өріп жүрген

мынау алаяқтардан, анау паразиттерден таза еді ғой десек бұған да дау айтатындар табылар ма екен? Тумысында, «Адал еңбек, тек қана адал еңбек!» деп өткен Бегім Серікұлы ешкімге алақан жайып бармады. Боларында болып өтті, боз жорғадай желіп өтті, болдым деген соң жастармен жағаласпай, дүнейауи істерге араласпай, қадыр қасиетін жоғалтпай ұстаздыққа көшті. Мал жимай, ар жиған ақсақал жақын түгел, жатқа да сыйлы еді. Көрші Өзбекстан Республикасының жаңа Президенті Ш.М.Мирзиев мырзаның Бекенді қатты қадірлеп, «Сіз халал мехнаттың адамысыз, принциптің адамысыз, Сіз нағыз Баба дикансыз. Бегім аға, келе жатқан 80-жылдық мерей тойыңызды мен өткізіп берейін!» деп ерекше інілік ілтипат білдіруі тегін емес. Басқа жұрттың патшасы тарихта қай қазаққа мұндай ықылас танытты?!

Біз бүгінде жат қолындағы жерлер дегенді айтпаймыз. Бірақ бұл осындай мәселе жоқ дегенді білдірмесе керек. Алдыңғы буын қадари халінше, шама шарқынша келер ұрпағының көп жүгін жеңілдетіп кетті. Бірақ бәрі бірдей емес. Басқа қазақ маңдайға жазғанын көрер, ал мен тек өз командалымын яки өзіме адал болғандарды қамдаймын дейтін шалдарды көргенде дұрыс қартай білу деген екінің бірінің маңдайына жазыла бермес бақ екен ғой дейсің амалсыз. «Алла, алсаң абыроймен ала гөр» деп өткен қарияларды әулие десең болмас па? Сыйынатын Пірім десек ше сондай тұлғаларды?

«Ажал ғайып» депті бұрынғылар, жақсыны жер қойнына берерде неге-дүр адам кешегісін емес, ертеңін ойлайды. Қандай болады қазақтың Ертені?

Жаның жанатта болғай, қазақтың ертеңі жарқын болсын деп өткен жақсы аға.

Есенғали РАУШАНОВ,
ақын, Қазақстан Республикасы Мемлекеттің сыйлығының лауреаты

■ SHARTARAP

Түркі әлемін зерттеуге арналған симпозиум өтті

Әзірбайжан астанасы Баку қаласында Халықаралық Түркі әлемі зерттеулері симпозиумы аяқталды. Баку Еуразия университетінің ұйымдастыруымен алтыншы рет ұйымдастырылған алқалы басқосуға 4 мемлекеттен 500-ге жуық ғалым мен бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері және өнер ұжымдары қатысты.

Дәстүрлі жиынның ресми ашылуы Баку қаласындағы «Caspian Business Hotel» қонақ үйінің конференц залында өтті. Кеңесті Баку Еуразия университетінің ректоры Назим Гусейнли ашып, симпозиум жұмысына сәттілік тіледі. Ол өз сөзінде бұл шара туыстас түркі мемлекеттері ғылымының керегесінің кеңеюіне тың серпін, жаңаша тыныс беретіндігін атап өтті.

– Жаһандық күрестің ортасында тұрған түркі халықтарының мүдделерін ортақтастыру арқылы бірлігі мен тыныштығын сақтап, ынтымақтастығын әртараптандыра отырып нығаюын, тарихтағы түркі халықтарына жасалған зұлымдықтың, қырғын мен мәдени геноцидтерді пайдаланбауын қамтамасыз етуіміз керек. Мың пікірден гөрі ортақтасып шешкен бір пікір артық. Ақпарат тудыратын, сол тудырған ақпаратты өнімге айналдыра білетін, жаһандық бір күшке ие бола алатын белсенді күшке айналуды ұмтылуымыз, – деді Мухсин Кар.

Ал Түркияның Нийде Өмер Халисдемир университетінің ректоры Мухсин Кар қазіргі күнде түркі әлемін зерттеу – рухани бренд екендігін тілге тиек етті.

Өз кезегінде Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің ректоры Гаухар Алдамбергенова жиын қатысушыларына 75 жылдық тарихы бар Қыздар университетінің ұжымы мен студенттері атынан жолдаған құттықтауын оқыды.

– Түркі дүниесіне ортақ құндылықтың бірі де бірегейі – ғылым. «Екінші ұстаз» ретінде танылған Әбу Насыр әл-Фараби бабамыз орта ғасырда Қазақ еліндегі Отырар қаласында философия, математика, өнер және әдебиет саласы бойынша 150-ге жуық ғылыми еңбек жазды. Ұлы ойшылдың құнды трактаттары әлі күнге дейін өзінің мәні мен маңызын жойған жоқ. Ал күллі түркі әлемінің рухани көсемі Қожа Ахмет Иассауи Түркістан қаласында өмір сүріп, діни ілім таратты. Жүсіп Баласағұн, Махмұт Қашғари, Әбу Райхан әл-Бируни, Ахмет Йүгінеки сынды ғалымдар тек түркі дүниесінің ғана емес, сонымен қатар әлемдік ғылымда да өзіндік дара қолтаңбаларын қалдырды, – деп атап өтті Гаухар Алдамбергенова.

Сондай-ақ, ол бабадан балаға жалғасып келе жатқан алтын арқауды үзбеу мақсатында және теугі бір, тамыры ортақ туыстас халықтардың ғылымдағы өзара ынтымақтастығын одан әрмен нығайту орайындағы Халықаралық Түркі әлемі зерттеулері симпозиумының маңызына назар аударды.

– Түркияның Нийде Өмер Халисдемир университетінен бастау алған тағылым аларлық алқалы жиынның жыл өткен сайын ауқымы да, маңызы да

кеңеюде. Ағартушы Исмаил Гаспринскийдің «Тілде, пікірде, істе – бірлік» деген ұлағатқа айналған сөзінің өміршеңдігі айқын дәлелденуде. Дәстүрге айналған симпозиумның да басты мақсаты – тілегі мен ниеті, ойы мен тойы бір ағайынның ортақ сұхбат алаңын құру. Келелі кеңес құрып, жаңашыл жаналыққа жол ашу, – деді Қыздар университетінің ректоры.

Гаухар Алдамбергенова өз сөзінде сонымен қатар Қазақстанның туысқан түркі халықтарының бірлігіне ұйытқы болып отырғанын да баяндады.

– Әлемдегі ғылым, білім саласында түркі әлеміне қатысты зерттеу жасап жүрген ғалымдардың басын қосып, ғылыми бағытта пікір алмасуды қамтамасыз ету, жаңа ғылыми зерттеулерге жол ашып, түркі әлемі әдебиеті мен мәдениетінің кеңеюіне ықпал жасау симпозиумның басты мақсаты. Биылғы жылғы жиынға Түркия, Қазақстан, Әзірбайжан мен Башқұртстаннан 500-ге жуық ғалым, бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері және танымал өнер ұжымдары қатысты. Оның ішінде Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің 40-тан астам қызметкері мен студенті бар.

Басқосудың секциялық жұмысында ғалымдар педагогика, тіл, әдебиет, тарих, мәдениет, өнер, халықаралық қатынастар, экономика, философия, әлеуметтану, гендерлік мәселелер жайында және жаратылыстану ғылымдары саласында пікір алмасып, болашақта түркі әлемінде ортақ ғылыми жобаларды жүзеге асыру турасында уағдаласты.

Жиын соңында симпозиумға қатысушы университет басшылары өзара ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойып, арнайы қарар қабылдады.

«Симпозиумның түркі мемлекеттерінің өзекті мәселелерін шешуде маңызды рөлі белгіленіп, жетекші ғылыми ортаға айналдыру мақсатында халықаралық деңгейде танылуына жан-жақты қолдау көрсетілуі тиіс. Түркітанудың өзекті мәселелері бойынша ортақ дүниелерді жүйелі түрде талқылаудан өткізіп отыру мақсатында симпозиум жұмыстарын жылына бір рет түркі мемлекеттерінің бас қалаларында ұйымдастыруға мүмкіндік жасау қажет деп санаймыз. Университеттер арасында басталған осы ынтымақтастықтың басқа салаларда да дамуы және мемлекеттері мен қауымдастықтарының әр саладағы ынтымақтастығы өздерінің береке мен бірлікте дамуына ғана әсер етіп қоймай, сонымен қатар аймақтар мен әлемнің бейбітшілікте өмір сүруін қамтамасыз етеді» делінген қарарда.

Жандар АСАН

ҚАНАТТЫҢ ЖЕҢІСІ – ҚАЗАҚТЫҢ ЖЕҢІСІ!

«Ел мен жердің иесі де, киесі де біздерміз!»

Алматыдағы Балуан Шолақ атындағы спорт сарайда өткен бокс кешінің басты жекпе-жегі 10 секунд қана болды!.. Әйгілі қазақ боксшысы Қанат Ислам (25-0,20КО) доминикандық Хулио де Хесусті (27-1,25КО) сұрапыл бір соққымен сұлатып салды. Жекпе-жектердің арасындағы үзілістен кейін жанкүйерлер орындарына жайғасып болмай жатып, рингтен Қанаттың қарсыласын таппай қалды...

Мұқағалидың «Ең бірінші бакытым халқым менің» деген жырының бір шумағын оқыды:

– Бұл жеңісімді қара ормандай халқым, өздеріне арнаймын! Сендер барда, біз бармыз! Тәуелсіздік бар! Осының бәрі Тәуелсіздіктің арқасы. Осы жолғы жарысқа үлкен демеушілік көрсетіп отырған біздің Президентіміз Қасым-Жомарт Тоқай мырзаға алғысымыз шексіз! Сол кісінің командасының арқасында осындай үлкен жекпе-жектегі ұйымдастырып отырмыз. Бұл елдің жақсы-жаманына, ыстық-суығына күйіп, барлық жұмысын істейтін осы біз қазақтармыз! Осы жердің иесі, киесі – біздерміз! Біздің мақсатымыз – әлемдегі барлық қазақтарды елге тарту! Қазақ жастарына жол ашу. Біздің Алматыны әлемнің барлық жерінен келетін керемет туристік қалаға айналдыру керек. Елім,

Жерім дейтін Ерлер көп болсын! Барлығыңызға көп рахмет! – деген Қанат Ислам Қазақстан Президентінің Баспасөз қызметінің басшысы Берік Уәли ағасына ризашылық білдіріп, оны ортаға шақырды. Берік Уәли Қанат бауырын микрофонымен қоса қапсыра құшақтап үш рет көтеріп, өз ризашылығын білдірді. Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың ыстық сөлемін жеткізіп, құттықтау сөз сөйледі. Сонымен бірге рингке Қанаттың шақыруымен Qazaq Promotion директоры Дархан мырза да көтерілді.

Жекпе-жекке шығар алдында телеарна Қанаттың дайындық бөлмесін көрсетті.

Қанат домбыра тартқызып, қазақ күйінің күдіретті әуенінен қуат жинап отырды.

Қанат Ислам шаршы алаңға қазақтың ұлттық шапанын киіп шықты.

Қанат Исламның бокс әлеміндегі аты – «QAZAQ».

Ұлтшыл бахадүріміз осы жеңісімен ұлттына рух сыйлады!

Түрлі оқиғалардан сансырап қалған, Арыс апатынан абдырап қалған Алаш жұртына Қанат Ислам бауырымыздың керемет жеңісі күшті серпіліс берді. Бір апта бұрын ғана елордада ел еңсесін көтерген дүлдүліміз Димаш Құдайбергелінің әлемдік деңгейдегі ән әлеміндегі жеңісін тойлап едік. Енді міне, Қанат Ислам бауырымыздың кәсіпқой бокс әлеміндегі зор жеңісін тойлап отырмыз!

Қанаттың жеңісі – Қазақтың жеңісі!

Қазақтың Қанатты жеңістері қиядан көріне бергей!

Қазыбек ИСА,
qazaquni.kz

■ JAŃA KITAP

«СӨЗ СӘУЛЕ» ОҚЫРМАНҒА ЖОЛ ТАРТТЫ

Қазіргі қазақ әдебиетіндегі болашағынан мол үміт күттіретін жазушы, әдебиет сыншысы, зерттеуші, ҚР «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығының лауреаты Елдос Тоқтарбайдың «7 SU Company» баспасынан «Сөз-сәуле» деп аталатын жаңа кітабы жарық көрді. Кітап Алматы облысының әкімі А. Баталовтың қолдауымен «Жастар жылы» аясында «Жетісу кітапханасы» сериясымен шығып отыр.

Әдеби портреттер мен толғаныстар жинағы «Мезгіл дәптері», «Таным дәптері», «Көңіл дәптері» бөлімдерінен

тұрады. Әдеби-сыни жанрындағы кітапқа автордың Ж.Елшібек, С.Негимов, Ғ.Жайлыбай, А.Қалиев, Ж.Толымбеков, Е.Сейдахмет, Ә.Байбол сынды белгілі қаламгерлердің шығармашылығы туралы жазған портреттік эсселері, Абай, Мәшһүр Жүсіп туралы тарихи толғамдары, Ш.Мұртаза, Ә.Кекілбай, Ә.Нарымбетов, О.Бөкей, Т.Кенесбаев туралы жазған көңілдегі ойлары енген. Кітаптың тілі көркем, жеңіл әрі әсерлі оқылады.

qazaquni.kz

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ – «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ

Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары –

Зейнолла АБАЖАН

Бас редактордың орынбасары –

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Айнұр АХМЕТ (мәдениет)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

(8-702-931-89-86)

Жасұлан ИСА

(8-776-120-19-72)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҰРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Түркістан облысы:

Әбдіғалпар АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор –

Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Астанада:

Жасұлан ИСА

(8-776-120-19-72)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген.

Күәлік №13976-Г (Алғашқы күәлік

№1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуы шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 400

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www. qazaquni. kz

Кезекші редактор –

Дастан ЕЛДЕС

ТОО «Қазақ үні»

БИН 000540006784

ИИК KZ508560000000385541

АҒФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17

Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында

басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.

Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген